

Gazeta CUKROWNICZA

Grudzień 2019 | www.cukier.org.pl | ISSN 0016-5395

UNIA EUROPEJSKA
Wizja działania CEFS
na następne pięć lat

PRAWO
ŻYWNOŚCIOWE
Reformulacja
– co to takiego?

WYDARZENIA
100-lecie STC

RYNEK CUKRU
na Ukrainie

ZWIĄZEK
PRODUCENTÓW
CUKRU W POLSCE

Drodzy Czytelnicy,
Uwolnienie rynku w 2017 roku miało poważne przełożenie na kondycję branży także w 2019 roku. Średnie ceny sprzedaży cukru znajdowały się nadal poniżej ceny referencyjnej, ustalonej kiedyś przez Komisję Europejską jako próg opłacalności produkcji cukru. Przedstawiciele państw członkowskich Unii Europejskiej od dłuższego czasu zastanawiali się nad rozwiązaniami, które mogłyby pomóc naszej branży. Niestety wypracowywane propozycje były bardzo ogólne i nie weszły do etapu realizacji.

Dodatkowo, zamiast pomagać, Unia Europejska bardzo często utrudniała prowadzenie działalności producentom cukru. W czerwcu 2019 roku za-

kończyły się negocjacje między Unią Europejską a krajami Mercosur. Całkowita koncesja na cukier, według wynegocjowanej treści umowy pomiędzy nimi ma wynieść 190.000 ton. Umocni ona nieuczciwą konkurencję na rynku wspólnotowym oraz wpłynie negatywnie na rynki zbytu buraków cukrowych. Zerowa stawka celna gwarantuje, że prawie cały importowany cukier zostanie wprowadzony na rynek europejski, nawet w przypadku rażąco niskich cen. Cukier brazylijski, produkowany głównie przy użyciu produktów fitosanitarnych, których stosowanie jest zabronione w Unii Europejskiej, zastąpi cukier europejski wyprodukowany zgodnie z najwyższymi standardami środowiskowymi oraz społecznymi na świecie.

Regularnie dowiadujemy się o kolejnych środkach ochrony roślin, które nie otrzymują przedłużenia zezwolenia na ich stosowanie. Najbardziej głośnym przypadkiem z branży cukrowej były środki zawierające neonikotynoidy. Na szczęście Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wyraził stanowisko, że dopóki nie pojawią się w Europie lepsze środki ochrony roślin, to będzie udzielał derogacji na używanie neonikotynoidów w naszym kraju. Jednak coraz więcej

substancji czynnych jest wycofywanych w uprawie buraka cukrowego, w tym roku nie odnowiono pozwoleń chociażby dla tiuramu czy desmedifamu.

Poważnym zagrożeniem dla branży jest także możliwość wprowadzenia tak zwanego podatku cukrowego w naszym kraju. Doceniając powagę problemu otyłości uważamy, że poszukiwanie rozwiązania w podwyższeniu cen produktów zawierających cukier nie jest trafnym działaniem. Cukier jest produktem wysokoenergetycznym podobnie jak tłuszcz, ale ma swoje ważne miejsce w diecie człowieka. Spełnia różne funkcje w produktach spożywczych, nie tylko jest nośnikiem słodkiego smaku, ale również naturalnym konserwantem czy składnikiem nadającym konsystencję produktom. Próby zastępowania go innymi składnikami, jak np. tłuszczem, nie prowadzą do obniżenia kaloryczności produktów, a zdarza się, że efekt jest przeciwny. Opodatkowanie produktów spożywczych zawierających cukier prowadzić będzie do obniżenia konkurencyjności zarówno branży cukrowniczej w Polsce jak i krajowej branży spożywczej wobec tych branż z innych krajów Unii Europejskiej, gdzie takich dodatkowych obciążeń nie ma.

Michał Gawryszczak
REDAKTOR NACZELNY

**ZWIĄZEK
PRODUCENTÓW
CUKRU W POLSCE**

REDAKTOR NACZELNY
Michał Gawryszczak

GRAFIKA I MAKIETA
Mariusz Kamil Trocewicz
mariusztrocewicz@icloud.com

ZWIĄZEK PRODUCENTÓW
CUKRU W POLSCE
Plac Dąbrowskiego 1
00-057 Warszawa
Tel. +48 22 333 72 31
E-mail: biuro@cukier.org.pl

Wydawca zastrzega sobie prawo do skrótów nadesłanych materiałów.
Wszystkie prawa zastrzeżone.
Przedruk w całości lub części wyłącznie za zgodą Wydawcy.
Nakład drukowany: 100 egz.

www.cukier.org.pl

RYNKI ŚWIATOWE

Rynek cukru na Ukrainie 4

UNIA EUROPEJSKA

Wsparcie związane z produkcją buraków cukrowych 10

Wizja działania CEFS na następne pięć lat 12

PRAWO ŻYWNOŚCIOWE

Reformulacja – co to takiego? 18

Aktualności z zakresu prawa żywnościowego 22

ROLNICTWO

Odporność polskiej populacji Cercospora beticola na fungicydy z grupy benzimidazoli, triazoli i strobiluryn 24

Możliwości ograniczania skutków suszy w uprawie buraka cukrowego 26

WIZERUNEK CUKRU

Kampania edukacyjna „Słodka Równowaga” 26

WYDARZENIA

Spotkania Stowarzyszenia Techników Cukrowników w 2019 r. 30

100 lat Stowarzyszenia Techników Cukrowników 32

ROZMAITOŚCI

Przepisy 36

Cukrownia Czortków
w obwodzie tarnopolskim,
19 września 2017 r.

RYNEK CUKRU na Ukrainie

tekst Michał Gawryszczak

roku gospodarczym 2017/18 eksport cukru z Ukrainy był niższy niż oczekiwano, co spowodowało kumulację znacznych zapasów końcowych. W roku 2018/19 wielkość produkcji cukru wyniosła 15 procent mniej niż w poprzednim roku gospodarczym,

z powodu niższej produkcji buraka cukrowego oraz zmniejszonej zawartości cukru w burakach. Duża ilość zapasów krajowych skutkowałą dalszym zmniejszaniem powierzchni upraw buraków cukrowych w roku gospodarczym 2019/20, co przełoży się na mniejsze ilości produkowanego cukru.

Ukraina ma za sobą długą tradycję produkcji i eksportu cukru. Pierwsza

ukraińska cukrownia przetwarzająca buraki cukrowe została założona w Bershadzie na Podillii w 1827 r. przez polskiego szlachcica o nazwisku Maszkowski, który wcześniej dokładnie studiował najnowszą technologię produkcji we Francji. Dwa czynniki przyczyniły się do szybkiego wzrostu produkcji cukru na Ukrainie. Przede wszystkim korzystne warunki natu-

DANE PRODUKCYJNE	LICZBA CUKROWNI	ŚREDNIA DŁUGOŚĆ KAMPANII
2010	73	63,70
2011	77	75,14
2012	63	80,68
2013	38	64,80
2014	48	84,90
2015	36	71,80
2016	42	89,4
2017	46	83,52
2018	42	76,38

Źródło: Ukrainian Sugar Industry in figures – National Association of Sugars Producers of Ukraine

ralne i klimatyczne umożliwiły wzrost i selekcję odmian buraków o wysokiej zawartości cukru. Po drugie, szczególnie system gospodarczy dominujący w regionie, w którym większość gruntów znajdowała się na hektarach należących do państwa. Dla wielu mieszkańców tego kraju jeszcze nie tak dawno temu nie uległo wątpliwości, że cukier powinien grać kluczową rolę w rolnictwie. Jednak od początku okresu przejściowego, produkcja cukru na Ukrainie dramatycznie spadła. Cukrownie odnotowywały straty, a dochody z eksportu cukru spadały.

Obecnie połowa obszaru produkcji buraków cukrowych na Ukrainie znajduje się na gruntach należących do dużych i zintegrowanych gospodarstw rolno-przemysłowych, zwanych także agro-holdingami, które są zaangażowane również w produkcję cukru. Ten model biznesowy pozwala na osiąganie korzyści skali poprzez kontrolowanie całego łańcucha produkcji, zaczynając od sadzenia roślin uprawnych przez produkcję i sprzedaż przetworzonego cukru na rynek krajowy jak i na rynki zewnętrzne. Pozostała część powierzchni upraw buraka cukrowego jest uprawianych na podstawie umów z małymi i średnimi rolnikami, którzy dostarczają buraki cukrowe do tych dużych przetwórców. Pozostali rolnicy, którzy nie mają umów z producentem cukru, zazwyczaj rezygnują z produkcji buraków na rzecz innych bardziej rentownych upraw takich jak soja, słonecznik czy kukurydza. Udział mniejszych

rolników uprawiających buraki cukrowe zmniejszył się z 25 procent w 2013 roku do około 6 procent w roku 2018.

Niższa rentowność upraw buraków cukrowych prawdopodobnie spowoduje, że agro-holdingi będą nadal odgrywać dominującą rolę w tym biznesie. Są one w stanie korzystać z własnych zakładów produkcji cukru i powiązanych przedsiębiorstw (na przykład cukierniczych) w celu redystrybucji ciężaru niesprzyjających warunków rynkowych pomiędzy różnymi działami produkcji (produkcja nasion, roślin oleistych, hodowla zwierząt itd.) oraz pełnego wykorzystania wpływu ekonomii skali. Przedsiębiorstwa te mają wystarczające zasoby finansowe aby modernizować swoje zakłady przetwórcze, a także inwestować w nasiona o wyższej wydajności, co jeszcze bardziej obniża koszty. Zwiększają również swoje przychody przez sprzedawanie produktów ubocznych przetwórstwa, w tym bioenergię oraz budując urządzenia do produkcji energii elektrycznej z biomasy.

Produkcja w roku gospodarczym 2018/19

Szacowana powierzchnia zbioru buraków cukrowych na Ukrainie w roku gospodarczym 2018/19 wyniosła 276.000 hektarów, co stanowi około 11 procentowy spadek w porównaniu do poprzedniego roku gospodarczego. W wyniku zmniejszenia powierzchni, wielkość produkcji buraków cukrowych w roku 2018/19 spadła do około 13,6 miliona ton, co stanowi około

Cukrownia Czortków w obwodzie tarnopolskim, 13 września 2015 r.

6 procentowy spadek w porównaniu z poprzednim rokiem gospodarczym. Jedynym czynnikiem, który zapobiegł większemu spadkowi produkcji buraków cukrowych w 2018 roku były warunki pogodowe. Sprzyjały one uprawom wiosennym, głównie ze względu na dobre wskaźniki opadów, co przełożyło się na optymalne poziomy wilgotności gleby. W roku 2018 pomimo dobrej produkcji buraków cukrowych, zawartość cukru była wyjątkowo niska, głównie z powodu niewystarczającej liczby dni słonecznych w sezonie wegetacyjnym. To nieuchronnie przełożyło się na niższą wielkość produkcji cukru w roku gospodarczym 2018/19, która wyniosła 1,82 mln ton, co stanowi 15-procentowy spadek w porównaniu z poprzednim rokiem gospodarczym.

Prognozy produkcji w roku gospodarczym 2019/20

Prognozuje się, że obszar upraw buraków cukrowych w roku gospodarczym 2019/20 wyniesie 260.000 hektarów, prawie 7 procent mniej w porównaniu z obszarem obsadzonym w roku

DANE PODSTAWOWE	2017/2018	2018/2019	2019/2020
OBSZAR OBSADZONY	315 000,00	279 000,00	260,00
OBSZAR ZBIORÓW	311 000,00	276 000,00	257,00
PRODUKCJA BURAKA CUKROWEGO	14 491 000,00	14 400 000,00	12 156 000,00
PRODUKCA CUKRU	2 180 000,00	1 848 000,00	1 646 000,00
EKSPORT CUKRU	602 000,00	501 000,00	251 000,00
KONSUMPCJA CUKRU	1 460 000,00	1 450 000,00	1 440 000,00

Źródło: Ukraine Sugar Annual – USDA Foreign Agricultural Service

2018/19. To założenie opiera się na następujących czynnikach:

1. Produkcja cukru jest głównie ukierunkowana na zaopatrywanie rynku krajowego. Wszelkie nadwyżki, które byłyby dostępne na eksport, są zwykle przechowywane dopóki ceny międzynarodowe nie pozwalają na opłacalny eksport.
2. Zdolność przetwarzania cukru koncentruje się w rękach ograniczonej

liczby uczestników rynku, którzy wcześniej doświadczyli załamania cen z powodu nadprodukcji.

3. Niska rentowność nie zachęca do nowych inwestycji – zarówno w produkcję jak i w przetwarzanie buraków cukrowych.
4. Mniejsi producenci cukru mogą podjąć decyzję o niewłączaniu się w przetwórstwo cukru, przewidując wzrost kosztów produkcji, jedno-

cznie nie mając pewności co do wzrostu cen cukru. W tych okolicznościach mogą powstrzymać się od kontraktowania produkcji buraków cukrowych z rolnikami.

5. Nadmiarowe zapasy obniżają krajowe ceny cukru, co przekłada się na niższe ceny skupu buraków cukrowych. W tych okolicznościach rolnicy przedstawiają się na bardziej rentowne uprawy, takie jak zboża i rośliny oleiste.

Cukrownia w obwodzie winnickim, 24 marca 2019r.

SPOŻYCIE CUKRU RAFINOWANEGO NA UKRAINIE POWOLI MALEJE ZE WZGLĘDU NA MALEJĄCĄ POPULACJĘ, WOLNO ROZWIJAJĄCĄ SIĘ GOSPODARKĘ ORAZ OGÓLNIE NIESTABILNY POPYT ZE STRONY PRODUCENTÓW ŻYWNOŚCI

Handel zagraniczny

Ukraina jest eksporterem netto rafinowanego cukru buraczanego. Eksport służy przede wszystkim jako narzędzie do usuwania nadwyżki produkcji z rynku krajowego, zapobiegając w ten sposób gromadzeniu się zapasów. Eksport w dużym stopniu zależy od międzynarodowych cen, które w roku 2017/18 wykazywały tendencję spadkową. Być może był to główny powód cięć w ukraińskim eksporcie na wspomniany rok gospodarczy.

W roku 2017/18 eksport cukru rafinowanego wyniósł około 553.000 ton, co stanowi 26-procentowy spadek w porównaniu do poprzedniego roku gospodarczego. Spadek ten był wynikiem wcześniejszych obniżek cen cukru na rynkach międzynarodowych. Ponad 38 procent tej wielkości (214.000 ton) wysłano do Uzbekistanu. Drugim co do wielkości rynkiem były kraje afrykańskie, które kupiły łącznie ponad 68.000 ton, a trzecim Unia Europejska, do której wysłano około 58.000 ton cukru. Należy zauważyć, że eksport do UE znacznie przekroczył 20.000 ton w ramach gwarantowanych ulg celnych, oferowanych Ukrainie w ramach przekrojowej i kompleksowej strefy wolnego handlu przez Unię Europejską. Znaczna część eksportu cukru (30.000 ton) przeznaczanego do UE odbyła się przez Wielką Brytanię.

Eksport cukru rafinowanego osiągnął prawie 185.000 ton na początku roku gospodarczego 2018/19, co stanowi prawie 19 procentowy wzrost w stosunku do tego samego okresu w roku 2017. Głównymi nabywcami były: Uzbekistan, UE, Azerbejdżan. Może to oznaczać, że producenci cukru dostosowali się do nowych cen i aktywnie szukają sposobów na amortyzację zapasów końcowych na rok 2017/18.

Ukraiński import cukru rafinowanego był raczej niski, wyniósł 1400 ton w roku 2017/18. Były to głównie produkty klasy premium przywiezione ze Stanów Zjednoczonych, Danii oraz Niemiec. Wielkość importu pozostawała stabilna przez ostatnie trzy lata.

Z powodu rozwiniętego przemysłu przetwórczego w kraju, całkowita wielkość importu słodzików o wysokiej intensywności (takich jak aspartam, sukraloza, sacharyna, stewia, acesulfam, neotam oraz cyklaminiany) była na poziomie 27.000 ton w roku 2017/18.

Zapasy

Przemysł przetwórczy na Ukrainie stał się bardziej skonsolidowany, a trzy wiodące przedsiębiorstwa wytwarzają około 50 procent całkowitej produkcji cukru. Doprowadziło to w następstwie do deprecjacji zapasów końcowych do końca roku 2016/17. Na koniec roku gospodarczego 2017/18 nastąpiła znaczna akumulacja zapasów końcowych z powodu połączenia wysokiej produkcji oraz niższego niż oczekiwany eksport. Zapasy te zostały wyczerpane w roku gospodarczym 2018/19.

Nie jest to wyjątkowa sytuacja. Wcześniej przemysł doświadczył kilku lat rosnącej produkcji, która osiągnęła poziom powyżej krajowego zapotrzebowania. Mały eksport i duże zapasy spowodowały wówczas spadek rentowności przemysłu cukrowniczego. Spowodowało to spadek produkcji do tego stopnia, że dostępne zapasy zostały w dużej mierze skonsumowane albo wyeksportowane.

Właściciele zakładów stosują różne metody utrzymania konkurencyjności, obniżając koszty produkcji i zwiększając przychody. Wykorzystują biogaz pochodzący z odpadów z produkcji cukru w swoich zakładach zastępując nim gaz ziemny w procesie produkcyjnym. Sprzedają także pellet z pulpy buraczanej na rynku krajowym i zewnętrznym. Niektórzy producenci próbowali zwiększyć przychody przedstawiając produkcję na cukier najwyższej jakości dla uzyskania lepszej ceny. Ten typ cukru stanowił niemal 50 procent całego cukru wyprodukowanego w roku 2018, podczas gdy w roku 2015 jego udział wynosił około 23 procent. Częścią wysiłków mających na celu

zapewnienie jakości produktu była harmonizacja krajowych norm jakości cukru z normami UE.

W oparciu o produkcję buraków cukrowych w roku gospodarczym 2019/20, przewiduje się, że produkcja cukru na Ukrainie wyniesie około 1,6 mln ton, to jest 11 procent mniej niż w roku gospodarczym 2018/19.

Konsumpcja

Spożycie cukru rafinowanego na Ukrainie powoli maleje ze względu na malejącą populację, wolno rozwijającą się gospodarkę oraz ogólnie niestabilny popyt ze strony producentów żywności, którzy wykorzystują cukier do produkcji swoich wyrobów. Rosyj-

ska aneksja na Półwyspie Krymskim, a także konflikt zbrojny w niektórych regionach Doniecka i Ługańska można również wymienić wśród czynników dodatkowo ograniczających krajowe spożycie cukru. Rynek rosyjski, który był jednym z największych konsumentów ukraińskiej czekolady i innych produktów cukierniczych, pozostaje zamknięty na eksport z Ukrainy od 2015 roku i w najbliższej przyszłości nie oczekuje się zmian tej sytuacji.

Do głównych towarów wykorzystujących cukier w procesie produkcji należą pieczywo, skondensowane mleko i produkty ciastkarskie. Wielkości produkcji wszystkich wymienionych towarów spadła w 2018 roku.

Szacowana krajowa konsumpcja cukru w roku gospodarczym 2018/19 spadła o jeden procent w porównaniu z poprzednim rokiem gospodarczym. Taki sam jednoprocentowy spadek prognozuje się na rok 2019/20 w porównaniu do roku 2018/19, chyba że nastąpią znaczące zmiany w krajowej polityce gospodarczej, które spowodują wzrost dochodów i/lub otwarcie nowych rynków eksportowych dla ukraińskiego przemysłu cukierniczego. Głównym czynnikiem, który może wywołać natychmiastowe zmiany w krajowej konsumpcji cukru są fluktuacje wielkości importu słodzików o wysokiej intensywności.

Wsparcie związane z produkcją buraków cukrowych

tekst Michał Gawryszczak, Dyrektor Biura Związku Producentów Cukru w Polsce

Płatności związane z produkcją mają na celu wsparcie sektorów o szczególnie wysokim znaczeniu gospodarczym, środowiskowym lub społecznym, znajdujących się w trudnej sytuacji w Unii Europejskiej. Przepisy zakładają, że wsparcie można przyznawać w celu stworzenia zachęty do utrzymania obecnych poziomów produkcji.

W latach 2015–2019, jedenaście państw członkowskich postanowiło przyznawać wsparcie dla buraków cukrowych na łączną kwotę prawie 180 mln euro rocznie. Dzięki temu buraki cukrowe stanowią piąty najbardziej istotny sektor ogółem, a drugi pod względem obszarowym. Jednak przydzielona kwota stanowi jedynie 4,3% wszystkich przydziałów wsparcia i tylko 0,4% całkowitego budżetu na płatności bezpośrednie.

Wsparcie dla buraków cukrowych jest systemem fakultatywnym, dlatego decyzja o wdrożeniu lub nie dobrowolnego wsparcia powiązanego z produkcją zależy wyłącznie od organów państw członkowskich. Zasadniczo Komisja Europejska nie zatwierdza i nie odrzuca notyfikacji, a państwa członkowskie ponoszą wyłączną odpowiedzialność za decyzje, które podejmują w ramach Wspólnej Polityki Rolnej.

Przyznawanie wsparcia podlega warunkom i ograniczeniom w celu łagodzenia ryzyka zakłóceń rynku, a tym samym zapewnia, że korzyści przewyższają ryzyka. Dwadzieścia jeden sektorów, w tym sektor buraka cukrowego, może potencjalnie kwalifikować się do otrzymywania pomocy. Wsparcie podlega również ścisłemu limitowi budżetowemu na poziomie państwa członkowskiego, to jest maksymalnie 13% ich puli krajowej. W ramach tego limitu budżetowego każdy środek podlega wiążącemu pułapowi finansowemu. Ponadto, państwa członkowskie muszą zapewnić, aby nie dochodziło do podwójnego finansowania w ramach innych podobnych instrumentów wsparcia. Istnieje jednak specjalna procedura, zgodnie z którą Komisja Europejska zatwierdza albo odrzuca notyfikacje państw członkowskich w przypadku, gdy wsparcie stanowi więcej niż 13% ich puli krajowej.

Negatywna ocena systemu wsparcia

Po kilku latach od wprowadzenia omawianych mechanizmów, Komisja Europejska przyznaje, że wsparcie powiązane z produkcją może rozwiązać określone problemy, które w innym przypadku pozostałyby nierozwiązane, ale zidentyfikowano również pewne niedociągnięcia związane z wdrażaniem, w szczególności w sek-

torze buraków cukrowych. Zdaniem urzędników z Brukseli wsparcie powiązane z produkcją jest wątpliwe, gdy jest wykorzystywane w celu zrekompensowania braku konkurencyjności całego kraju, a nie konkretnego obszaru. W takich przypadkach państwa członkowskie przedstawiły społeczno-ekonomiczny wymiar wsparcia, który pomaga utrzymać zatrudnienie w powiązanym przemyśle przetwórczym, jednak bez rozwiązywania problemu strukturalnego. Ponadto, zdaniem Komisji, wsparcie powiązane z produkcją wprowadza element nieuczciwej konkurencji pomiędzy państwami członkowskimi. W sektorze cukru pomoc przyznana w 2015 roku wahała się od 100 euro za hektar w Finlandii do 800 euro za hektar w Rumunii, co stanowi znaczne różnice w poziomach pomocy.

Niestety, część państw członkowskich nieprzyznających wsparcia dla buraków cukrowych uważa także, że środek ten zakłóca konkurencję poprzez sztuczne utrzymywanie upraw buraka cukrowego na mniej wydajnych i konkurencyjnych obszarach. Utrudnia to ich zdaniem tworzenie równych warunków działania w Unii Europejskiej oraz wpływa negatywnie na te państwa członkowskie, które mają konkurencyjny sektor cukru i nie przyznają wsparcia bezpośredniego. W związku z tym, te państwa członkowskie wezwały do zniesienia

	2015			2016			2017		
	Areał (ha)	Wsparcie (eur/ha)	Całkowite wsparcie (eur)	Areał (ha)	Wsparcie (eur/ha)	Całkowite wsparcie (eur)	Areał (ha)	Wsparcie (eur/ha)	Całkowite wsparcie (eur)
CZECZY	57 480	289	16 618 217	60 486	275	16 637 400	66 104	248	16 403 999
GRECJA	4703	523	2 461 084	5296	721	3 816 594	6377	708	4 518 062
HISZPANIA	35 370	465	16 460 331	31 781	525	16 687 868	35 965	456	16 396 940
FINLANDIA	12 392	79	981 551	11 537	85	982 636	11 856	83	982 264
CHORWACJA	13 652	201	2 746 248	15 019	204	3 064 495	19 210	148	2 843 480
WĘGRY	14 344	522	7 485 090	14 290	521	7 451 359	17 097	446	7 625 477
WŁOCHY	37 605	442	16 606 729	31 974	514	16 434 170	37 446	433	16 224 461
LITWA	0	0	0	0	0	0	18 264	0	1 470 278
POLSKA	161 917	502	81 226 478	178 535	454	81 083 223	226 045	358	80 949 194
RUMUNIA	22 331	784	17 510 783	22 259	783	17 437 511	25 298	797	20 168 878
SŁOWACJA	21 557	370	7 967 344	21 467	374	8 019 515	22 329	357	7 976 607
RAZEM	381 351	446	170 063 855	392 644	437	171 614 771	485 991	361	175 559 640

Źródło: raporty państw członkowskich przesyłane do Komisji Europejskiej

wsparcia dla buraków cukrowych po roku 2020 albo przynajmniej wprowadzenia bardziej surowych warunków. Dodatkowo państwa te wyraziły wątpliwość czy ma ono pozytywny wpływ na zwiększanie konkurencyjności oraz długoterminową stabilność sektora w krajach ją przyznających. Ich zdaniem, Komisja Europejska powinna przeprowadzić ocenę wpływu dobrowolnego wsparcia powiązanego z produkcją na konkurencyjność i stabilność sektora cukru w kontekście jego większej orientacji rynkowej.

Pozytywna ocena systemu wsparcia

Wszystkie państwa członkowskie przyznające takie wsparcie uważają je za ważne narzędzie do stabilizacji dochodów rolników działających w sektorze borykającym się z trudnościami, w kontekście unikania znacznego zmniejszenia krajowej produkcji cukru na obszarach wrażliwych z powodów społeczno-ekonomicznych i śro-

dowiskowych. Wiele z tych państw podkreśla znaczenie tego sektora w kontekście oferowania możliwości zatrudnienia osobom o niskich dochodach na obszarach wiejskich. Biorąc pod uwagę silną zależność pomiędzy plantatorami a producentami cukru, znaczne i przedłużające się obniżki cen doprowadziłyby rolników do porzucenia upraw buraków cukrowych, doprowadzając do zamknięcia cukrowni, a ostatecznie do wyludnienia obszarów wiejskich. Nie należy także zapominać o korzyściach środowiskowych, płynących z tych upraw, chodzi o znaczenie buraków cukrowych w płodozmianie.

Biorąc pod uwagę obecne warunki rynkowe, spadek dochodów plantatorów buraków cukrowych oraz niebezpieczeństwo rezygnacji z upraw, konieczne jest utrzymanie wsparcia dla buraków cukrowych na kolejny okres programowania 2021–2027.

Co więcej, producenci cukru i plantatorzy buraka cukrowego w naszym kraju widzą konieczność stosowania

wyrównanego systemu dopłat do uprawy buraka cukrowego w celu poprawy konkurencyjności polskich plantatorów względem rolników z krajów tzw. „starej Unii”. Poziom tego wsparcia jest obecnie zbyt niski, aby umożliwić pełną konkurencję z plantatorami z innych krajów, gdzie zastosowanie ma system płatności na gospodarstwo. Plantatorzy tych krajów, otrzymują je w wysokości ok. 800 €/ha. W krajach takich jak Polska, wsparcie do produkcji buraków jest na poziomie ok. 400 €/ha.

We wniosku legislacyjnym Komisji Europejskiej dotyczącym reform Wspólnej Polityki Rolnej po 2020, utrzymano możliwość przyznawania wsparcia powiązanego z produkcją dla sektora buraków cukrowych. Jest to nadal opcjonalny obszar interwencji, z dużym stopniem subsydiarności, biorąc pod uwagę, że państwo członkowskie określa warunki kwalifikowalności właściwe dla każdego środka wsparcia.

Wizja działania CEFS na następne pięć lat

W 2019 roku Europejski Związek Producentów Cukru (CEFS) opublikował dokument zatytułowany „Przemysł cukrowniczy UE: Nasza wizja na następne pięć lat 2019–2024”. Dowiedzą się Państwo z niego, jakie zagrożenia i problemy do rozwiązania czekają na producentów cukru w Unii Europejskiej w najbliższym czasie.

WPROWADZENIE

Przemysł cukrowniczy jest ważny dla UE. Produkcja cukru z buraków cukrowych tworzy wysokiej jakości i dobrze opłacane miejsca pracy w najbardziej ubogich regionach rolniczych UE. Odzwierciedla to wydajność pracy w tym sektorze, która w 2017 r. wyniosła ponad 150 000 euro na pracownika, znacznie przewyższając kwotę 57 000 euro na pracownika w całym przemyśle spożywczym. Mimo proporcjonalnie niewielkiej liczby bezpośrednio zatrudnionych, produkcja cukru w UE tworzy pokaźne mnożniki zatrudnienia i wartość dodaną brutto. W 2017 r. branża ta utrzymywała prawie 300 000 bezpośrednich i pośrednich miejsc pracy i wniosła 15,6 mld euro do PKB UE¹. Od zapewnienia ciągłej konkurencyjności i opłacalności naszej branży zależy poziom życia setek tysięcy obywateli UE oraz społeczności należących do najbardziej zagrożonych wykluczeniem. Od pięciu lat CEFS bierze udział

w różnych debatach politycznych: prowadzimy aktywny dialog z instytucjami europejskimi o sytuacji na rynku cukru; dbamy o bardziej zrównoważone podejście w negocjacjach handlowych; regulujemy funkcjonowanie systemu handlu emisjami tak, aby cele były osiągnięte bez uszczerbku dla konkurencyjności; lobbujemy za przyjmowaniem wykonalnych i proekologicznych regulacji fitosanitarnych i technicznych i działamy na rzecz opartej na podstawach naukowych polityki zwalczania otyłości i chorób niezakaźnych oraz bezpieczeństwa i znakowania żywności. W niniejszej broszurze omawiamy trzy zagadnienia, które będą kształtowały rozwój sektora w ciągu najbliższych pięciu lat: bieżące warunki konkurencji, inicjatywy polityczne istotne dla przyszłości sektora oraz zrównoważenie debaty na temat wpływu cukru na zdrowie.

ISTNIEJĄCE WARUNKI KONKURENCJI

UE posiada obecnie jeden z najmniej uregulowanych rynków cukru na świecie, który dobrze radzi sobie z zagraniczną konkurencją: produkcja cukru w przeliczeniu na cukrownię i plony cukru z hektara należą do najwyższych na świecie. Jeśli chodzi o koszty, sektor cukrowniczy UE plasuje się obecnie w środkowych strefach rankingów światowych. Cukier UE musi jednak konkurować z cukrem importowanym, produkowanym w znacznie gorszych warunkach społecznych i środowisko-

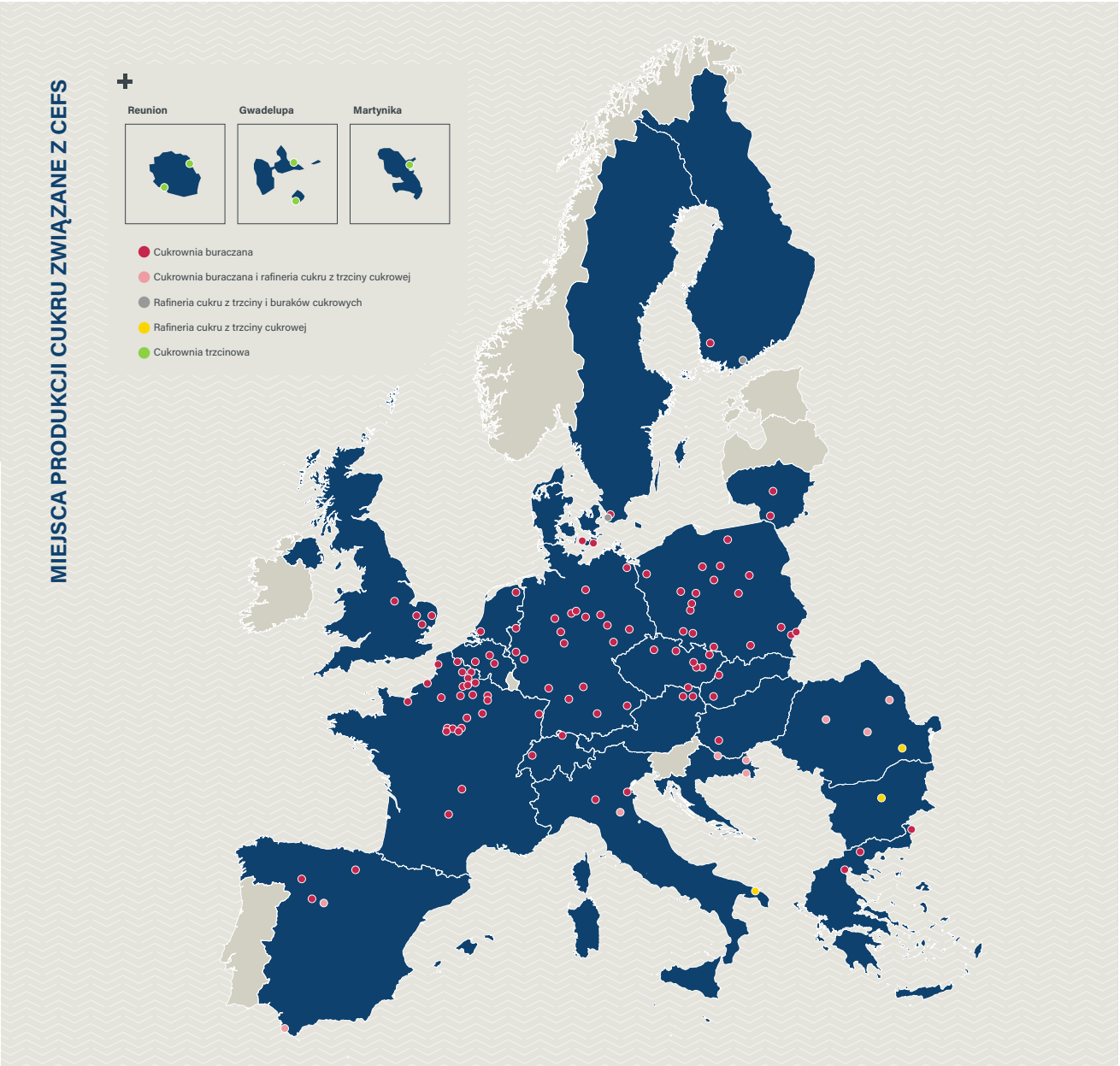
wych, często ze wsparciem rządów. Ceny na rynku UE zależą od sytuacji na świecie, w tym w dużym stopniu od cen importowanego cukru wytwarzanego w ten sposób (np. w Indiach, Brazylii). Komisja Europejska nie opracowała jeszcze stosownych narzędzi, które wyrównywałyby szanse na rynku światowym. Równocześnie wzrasta popyt na środki ochrony roślin i nowe techniki hodowli, co dodatkowo zwiększa koszty na rynku, który działa pod coraz większą presją. Toczy się nadmiernie uproszczona debata na temat wpływu cukru na zdrowie jest dodatkowym źródłem niepewności.

MODERNIZACJA BRANŻY

Przyszły rozwój przemysłu cukrowego UE będzie zależał od solidnych ram legislacyjnych przystosowanych do szybko zachodzących zmian społecznych. Oznacza to poprawne zarządzanie rynkiem, przyzwoitą wspólną politykę rolną, wyrównanie szans w handlu, inicjatywy rozwojowe i zdobywanie nowych rynków zbytu buraka cukrowego, wsparcie innowacji w rolnictwie i kooperację w przechodzeniu na gospodarkę niskoemisyjną.

Racjonalne zarządzanie rynkiem

W warunkach po zniesieniu systemu kwotowania jednym z naszych priorytetów jest rozwój efektywnych systemów zarządzania rynkiem. Komisja Europejska nie opracowała jeszcze sto-

¹ WIFOR (2014). Wkład gospodarczy przemysłu cukrowniczego UE. Wszystkie wartości bez Wielkiej Brytanii i Szwajcarii

sownych narzędzi reagowania na cykliczne kryzysy dotyczące ten sektor. Można je wdrożyć w ramach dyskusji nad WPR po 2020 r. lub jako poprawki do istniejącej legislacji. Gdy ceny spadają do poziomu zagrażającego przyszłości sektora, instytucje europejskie powinny dysponować instrumentami pozwalającymi na szybkie działanie. Narzędzia zarządzania rynkiem powinny zostać skodyfikowane dopiero wtedy, gdy instytucje europejskie będą przygotowane do posługiwania się nimi. Ponadto stosownie do potrzeb powinny być wdrażane środki doraźne wspomagające postępujący proces restrukturyzacji.

Odpowiednia Wspólna Polityka Rolna

Opłatność ekonomiczna uprawy buraka cukrowego jest kluczem do konkurencyjności naszego sektora. Wspólna polityka rolna powinna być finansowana na takim samym poziomie co dotychczas i bez zmniejszania dopłat bezpośrednich dla rolników. Należy zachować rozbudowane relacje umowne między plantatorami buraka cukrowego a producentami cukru, które są szczegółowo zdefiniowane w bieżącym rozporządzeniu o jednolitej wspólnej organizacji rynku. Istotne jest także to, aby Komisja Europejska monitorowała strategiczne plany Państw Członkowskich i nie dopuszczała do wprowadzania nowych modeli dostaw, które zakłóciłyby funkcjonowanie jednolitego rynku.

Wyrównanie szans w handlu

Wraz z postępującą liberalizacją rynku cukru UE w ciągu ostatniej dekadę zasadniczo otworzyła swój rynek na import cukru z państw trzecich. Biorąc pod uwagę, że po zniesieniu kontyngentów UE zmierza do statusu eksportera netto, otwieranie rynku należałoby radykalnie spowolnić. Chodzi o to, aby cukier wchodzący na rynek UE nie był wytwarzany w sposób naruszający normy społeczne lub środowiskowe ani z bezpośrednim lub pośrednim wsparciem rządowym zakłócającym równowagę handlową. Na rynku światowym istnieje pilna po-

UE a Wielką Brytanią, a w toczących się negocjacjach handlowych (np. z Mercosurem) zmniejszenie rynku UE powinno zostać wzięte pod uwagę.

Wsparcie bioekonomii

Rynek buraka cukrowego UE ma duży wkład w rozwój ekonomii UE opartej na procesach biologicznych. Nasz sektor ma długą tradycję wykorzystywania wszystkich produktów pochodzących z procesu wytwarzania cukru i minimalizowania ilości odpadów. Oprócz cukru produktami naszej branży są m.in. składniki spożywcze, pasza, produkty zielonej chemii i odnawialny etanol do użytku spożywczego i niespożywczego. Wola polityczna zastępowania tradycyjnych produktów opartych na surowcach kopalnych ich zamiennikami biologicznymi powinna być wspierana odpowiednim środowiskiem rynkowym. Stosowanie buraków cukrowych w materiałach odnawialnych (np. bioplastikach) wymaga inwestycji i nadal musi się mierzyć z silną konkurencją tradycyjnych produktów wytwarzanych z surowców kopalnych. Aby wzmocnić relatywną konkurencyjność zamienników biologicznych, należy pomóc im osiągnąć korzyści skali.

Zwiększanie efektywności wykorzystania zasobów

Produkcja cukru odznacza się wysokim stopniem efektywności wykorzystania zasobów: każda część buraka znajduje zastosowanie, co oznacza zero odpadów żywności. Ponadto nawet 90% wody zużywanej w cukrowni pochodzi z samych buraków, więc branża ta jest prawdziwym wzorem zrównoważonej gospodarki wodnej. Poprawka ramowej dyrektywy wodnej nie powinna nakładać uciążliwych ograniczeń na producentów cukru. Jeśli chodzi o rozporządzenie delegowane o pomiarze poziomów odpadów żywności, zaliczenie do nich „odpadów” z przetwórstwa cukru nałożyłoby dodatkowe administracyjne i techniczne obciążenia na producentów cukru i organy administracji publicznej w całej Europie. Dlatego to rozporządzenie powinno zostać zmienione.

Opłatność ekonomiczna uprawy buraka cukrowego jest kluczem do konkurencyjności naszego sektora

trzeba przeciwstawienia się wsparciu rządowemu i pozbywaniu się nadmiaru cukru, co często powoduje spadek cen poniżej kosztów produkcji nawet najbardziej efektywnych producentów światowych. Spadek cen na świecie ogranicza opłacalność naszego eksportu w momencie, gdy zabiegamy o lepszy dostęp do rynków cukru dużych odbiorców i importerów netto. Instytucje europejskie muszą bardziej zabiegać o otwieranie rynków eksportu białego cukru i produktów o wysokiej zawartości cukru.

Przeciwdziałanie negatywnym skutkom Brexitu

Obrót handlowy między UE27 a Wielką Brytanią osiąga rocznie 750 000 ton cukru o wartości do 375 mln euro. Dzięki dwustronnym inwestycjom nasze przemysły cukrowe są w wysokim stopniu zintegrowane. Dlatego wyobrażamy sobie tylko takie warunki Brexitu, które zapewniłyby utrzymanie handlu bez barier. W przypadku zawarcia umowy o wolnym handlu powinny zostać wdrożone takie reguły pochodzenia, które zagwarantują, że każdy cukier importowany do UE z Wielkiej Brytanii będzie naprawdę brytyjski. Kontyngenty WTO powinny zostać uczciwie rozdzielone między

Dostęp do innowacji w hodowli roślin

Dostęp do innowacji w hodowli roślin (w tym nowej mutagenезy) jest niezbędny dla zrównoważonego rozwoju łańcucha rolno-spożywczego. Niestety, Trybunał Sprawiedliwości UE orzekł, że produkty mutagenезy muszą podlegać regulacjom UE dotyczącym GMO. Od 2001 r. ta legislacja nie służy już rozwojowi nowych i innowacyjnych technik. Dlatego niezbędne jest jak najszybsze rozpoczęcie dyskusji między decydentami a zainteresowanymi stronami w celu przyjęcia dostosowanych do współczesnych wymogów i wykonalnych ram prawnych, które będą uwzględniały specyfikę innowacji w hodowli roślin, a w szczególności nową mutagenезę.

Oparte na ryzyku podejście do ochrony roślin

Od kilku dekad sektor buraka cukrowego UE stale podnosi wydajność stosowania środków ochrony roślin na polu. Jednak pogarszająca się dostępność tych produktów stanowi coraz większe wy-

zwanie dla rentowności produkcji cukru w Europie. Polityka dopuszczania do użytku pestycydów powinna być z zasady oparta na ryzyku, a nie na zagrożeniach. Ponieważ zagrożenia nie można całkowicie wykluczyć, ryzyko wystawienia na zagrożenie jest głównym czynnikiem, który należy brać pod uwagę.

Wyjaśnienie statusu prawnego substancji o wielu zastosowaniach

Status prawny substancji o wielu zastosowaniach — tzn. substancji, które są lub były stosowane jako środki ochrony roślin — musi zostać pilnie wyjaśniony. Obecnie te substancje podlegają rozporządzeniu (UE) nr 396/2005, które wyznacza najwyższe dopuszczalne poziomy pozostałości (MRL) pestycydów, ale nie bierze pod uwagę innych zastosowań tych samych substancji. Powinny zostać przyjęte stosowne przepisy UE biorące pod uwagę wszystkie zastosowania substancji bez automatycznego ich wiązania z rozporządzeniem (UE) nr 396/2005. Wsparcie produkcji

organicznej Wychodząc naprzeciw potrzebom społecznym i rynkowym sektor cukru UE dąży do zwiększenia organicznej produkcji cukru i produktów ubocznych. Organiczna hodowla buraka cukrowego jest jednak obecnie bardzo utrudniona — głównie ze względu na szkodniki, wysokie koszty pracy w polu i równoległe kampanie produkcyjne — w związku z czym zaledwie 0,3% areału upraw jest obecnie przeznaczony na uprawy organiczne². Aby wesprzeć tych hodowców buraka cukrowego, którzy zdecydowali się na zastosowanie metod organicznych, i zachęcić innych do zrobienia tego kroku, w prawie wtórnym UE dotyczącym upraw organicznych powinno się zezwolić na stosowanie jak najszerszej gamy technik. Współpraca w przechodzeniu na przemysł niskoemisyjny W ciągu ostatnich dekad przemysł cukrowy UE poczynił znaczące postępy w dziedzinie redukcji emisji. Cukrownie w Europie Środkowej i Północnej zmniejszyły emisje dwutlenku węgla

² Wartości szacunkowe CIBE z roku 2018/19

CUKIER JEST UNIKALNYM WIELOFUNKCYJNYM SKŁADNIKIEM:

średnio o 50% między 1991 a 2013 r., w dużej mierze dzięki przechodzeniu na wewnętrzne systemy kogeneracji ciepła i energii elektrycznej. Sektor zobowiązał się do zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych o 43% do 2030 r. w porównaniu do poziomów z 2005 r., ale ograniczenie zależności od paliw kopalnych będzie bardzo kosztowne dla sektorów objętych systemem handlu emisjami, takich jak sektor produkcji cukru. Dlatego potrzebne są elastyczne reguły kompensacji kosztów pośrednich systemu handlu emisjami ze środków publicznych, aby o pomoc mogły się ubiegać poszczególne zakłady, a lista beneficjentów mogła być co pewien czas aktualizowana. Ponadto należy zachęcać do koordynacji między sektorami wytwarzającymi energię odnawialną a potencjalnymi użytkownikami takiej energii. Ograniczenia wykorzystania roślin spożywczych jako źródła energii odnawialnej zapisane w nowej wersji dyrektywy o energii odnawialnej nie sprzyjają przechodzeniu na neutralną klimatycznie produkcję cukru. Ustawodawcy powinni raczej

ułatwiać dekarbonizację branż i zapobiegać ryzyku przenoszenia emisji węgla do krajów o mniej restrykcyjnych regułach emisji niż UE.

CUKIER A ZDROWIE

Cukier jest węglowodanem. Istnieje wiele różnych typów cukrów, w tym sacharoza (cukier spożywczy), glukoza, fruktoza i laktoza, ale wartość energetyczna każdego z nich wynosi 4 kcal/g. To tyle samo co białko, ale mniej niż tłuszcz (9 kcal/g) i alkohol (7 kcal/g). Organizm nie jest przecież w stanie rozróżnić cukrów użytych do produkcji artykułów spożywczych i napojów lub do gotowania od tych, które stanowią naturalny składnik żywności. Sacharoza znajdująca się w owocach jest taka sama jak sacharoza dodawana do ciasta. Wszystkie mają te same wartości odżywcze i są trawione w ten sam sposób³. Cukier jest unikalnym wielofunkcyjnym składnikiem: oprócz dosłownie nadaje strukturę i teksturę wielu tradycyjnym potrawom,

³ Van Buul VJ et al. (2014) Misconceptions about fructose-containing sugars and their role in the obesity epidemic. Nutr Res Rev 27: 119-30

przyczynia się do wywołania wrażenia chrupkości i tekstury, działa jako naturalny konserwant i stanowi substrat do fermentacji. Nie istnieje taki składnik, który mógłby zastąpić cukier we wszystkich produktach spożywczych i równocześnie pełnił wszystkie jego funkcje. CEFS rozumie i podziela rozpowszechnione obawy dotyczące otyłości i związanych z otyłością chorób niezakaźnych. Te problemy zdrowotne są na tyle ważne, że należy im przeciwdziałać, podejmując skuteczne środki, które przyniosą konkretne i wymierne efekty. Oznacza to: zalecenia żywieniowe oparte na podstawach naukowych; ocenę skutków istniejących środków; zalecenia dotyczące spożycia uwzględniające ilości spożywane w diecie, a nie oparte na samym podziale na składniki odżywcze.

Reformulacja nastawiona na zmniejszenie wartości energetycznej

Reformulacja polega na modyfikowaniu składu produktu spożywczego lub napoju przez dodawanie lub usuwanie określonych składników odżywczych

oraz innych składników i dodatków. Już od dawna jednym z głównych celów reformulacji jest zmniejszanie ilości cukru w produktach spożywczych — na rynku istnieje już szeroki asortyment produktów poddanych takiej reformulacji. Biorąc pod uwagę wielofunkcyjność cukru, eliminowanie go często skutkuje użyciem różnych dodatkowych składników i dodatków, które niekoniecznie zawierają więcej błonnika i witamin i nie przyczyniają się do systematycznego zmniejszania liczby kalorii. Dlatego zmniejszanie ilości cukru musi zawsze być monitorowane w połączeniu ze zmniejszaniem wartości energetycznej. Ponadto, aby środki te przyniosły konkretne efekty, należy przeprowadzić ocenę skutków zdrowotnych dotychczasowych reformulacji.

Treściwe etykiety

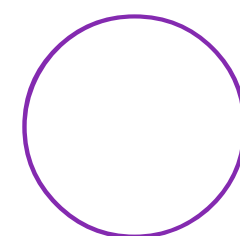
Wartość energetyczna produktu spożywczego jest najbardziej znaczącą istotną informacją dla konsumenta. Ponieważ nadwaga jest wynikiem utrzymywania się dodatniego bilansu energetycznego przez dłuższy czas, szablony etykiet na opakowaniach muszą sprzyjać lepszemu zrozumieniu znaczenia ilości kalorii przez konsumentów. Jeśli szablon etykiet na opakowaniu zawiera więcej kryteriów, liczba kalorii musi być co najmniej tak samo dobrze (lub lepiej) wyeksponowana co wartości poszczególnych składników odżywczych. Wartość kaloryczna to obiektywne i niedyskryminujące kryterium porównywania produktu zarówno z tej samej, jak i z różnych kategorii produktów spożywczych. Informacja o liczbie kalorii w formie etykiety na opakowaniu przyczyni się zatem do

walki z otyłością. Nie dla profili składników odżywczych Profile składników odżywczych to narzędzie klasyfikowania produktów spożywczych zależnie od ilości poszczególnych składników odżywczych w ich składzie. W profilach składników odżywczych nie bierze się jednak pod uwagę ogólnej wartości odżywczej produktów spożywczych ani spożycia składników odżywczych w całej diecie, co skutkuje nieuzasadnionym rozróżnianiem składników odżywczych, które mają zbliżone skutki fizjologiczne. Zachęca to do niekorzystnych/dyskusyjnych reformulacji i pozwala reklamować niektóre produkty w sposób niedozwolony w przypadku innych produktów, chociaż ich wpływ na zdrowie jest podobny. Dlatego nie należy wprowadzać profili składników odżywczych na poziomie UE.

Reformulacja – CO TO TAKIEGO?

tekst **Aleksandra Hawrylak**
Specjalista ds. Prawa Żywnościowego, Związek Producentów Cukru w Polsce

rganizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) opublikowała w październiku 2019 roku raport *The Heavy Burden of Obesity*¹. Informacje pochodzą z 52 krajów i zbierane były w ramach inicjatywy Global Health Observatory. Nadwaga jest jednym z głównych czynników rozwoju różnych przewlekłych chorób dietozależnych takich jak cukrzyca typu II, choroby układu krążenia, choroby układu oddechowego, schorzenia mięśniowo-szkieletowe i inne. Z opubliko-

1 OECD (2019), *The Heavy Burden of Obesity: The Economics of Prevention*, OECD Health Policy Studies, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/67450d67-en>

wanego raportu wynika, że w 34 spośród 36 krajów członkowskich OECD ponad połowa populacji ma nadwagę, a prawie jedna na cztery osoby cierpi na otyłość. Średnie wskaźniki otyłości dorosłych w krajach OECD wzrosły w latach 2010-2016 o 3%, co oznacza dodatkowe 50 milionów osób otyłych. OECD szacuje, że otyłość i związane z nią choroby, skrócą długość życia od 0,9 roku do 4,2 lat, w zależności od kraju. Przewiduje się, że w krajach OECD, G20 oraz EU28 do roku 2050 będzie około 92 milionów przedwczesnych zgonów wywołanych chorobami wynikającymi z otyłości.

Ile to kosztuje służbę zdrowia?

Kraje OECD wydają już 8,4% całkowitego budżetu na zdrowie na leczenie chorób związanych z otyłością. Otyłość odpowiada za 70% wszystkich kosztów leczenia cukrzycy i 23% chorób układu krążenia. Działania mające na celu poprawę zdrowia publicznego podejmowane są zarówno na poziomie UE jak i w poszczególnych krajach. Platforma UE ds. żywienia, aktywności fizycznej i zdrowia funkcjonuje jako forum dla organizacji konsumenckich, pozarządowych zajmujących się zdrowiem publicznym, a także podmiotów prowadzących przedsiębiorstwa spożywcze. Platforma ta otrzymuje wytyczne od grupy Wysokiego Szczebla ds. Żywnienia i Aktywności Fizycznej. Jednym z jej priorytetów jest przeciwdziałanie dietozależnym chorobom niezakaźnym.

Jakie rozwiązania?

Jednym ze sposobów walki z tym problemem są działania reformulacyjne. Cele w zakresie reformulacji mogą być osiągnięte między innymi przez: narzędzia fiskalne, edukację społeczeństwa, regulacje prawne dotyczące kryteriów żywieniowych dla żywności w szkołach, regulacje prawne w zakresie reklamy skierowanej do dzieci i młodzieży oraz współpracę z przemysłem.

Działania reformulacyjne prowadzone w krajach Unii Europejskiej obejmują wszystkie wymienione wyżej sposoby. Niektóre kraje UE wprowadziły tak zwane podatki od niezdrowej żyw-

ności, są to na przykład Francja², Belgia, Norwegia, Finlandia, Węgry czy Portugalia. Każdy kraj ma nieco inne podejście do tego typu opodatkowania, w niektórych państwach opodatkowane jest tak zwane „śmieciowe jedzenie” jak na przykład chipsy, frytki czy hamburgery, w innych podatkiem objęto jedynie słodzone napoje bezalkoholowe, albo też dodatkowym podatkiem objęto zarówno żywność jak i napoje. W Estonii podatek od napojów słodzonych cukrem wszedł w życie w 2018 roku. Podatek ten obejmuje napoje zawierające cukier i inne substancje słodzące w ilości ponad 5 gramów na 100 ml. Napoje zawierające tak zwane słodziki także zostały opodatkowane w tym kraju³. Każde państwo samo ustala od jakiej ilości i jakich składników w produkcie będzie pobierało wyższy podatek. Takie rozwiązania fiskalne istnieją na świecie od lat, jednak nie w każdym przypadku taka polityka przyniosła oczekiwane efekty. W niektórych państwach po kilku latach obowiązywania rezygnowano z podatków dyskryminacyjnych uznając, że mają one zbyt daleko idące negatywne konsekwencje dla przemysłu, rolnictwa a także samych konsumentów, którzy po podniesieniu cen nie ograniczyli spożycia tych produktów, ale zaczęli wybierać tańsze, gorsze jakościowo substytuty⁴.

Edukacja

Niezwykle ważna w kontekście wprowadzania działań reformulacyjnych jest edukacja zdrowotna, kształtowanie prawidłowych wzorców żywieniowych, tak aby wybór konsumenta był świadomy. Edukację taką należy prowadzić od jak najwcześniejszych lat, aby jak najlepiej zakorzenić dobre nawyki żywieniowe. Polska Federacja Producentów Żywności już od dwunastu lat prowadzi w szkołach Ogólnopolski Program Edukacyjny Trzymaj Formę!⁵ promują-

2 <https://www.service-public.fr/professionnels-entreprises/vosdroits/F32101>

3 <http://www.euro.who.int/en/countries/estonia/news/news/2017/06/parliament-in-estonia-approves-legislation-taxing-soft-drinks>

4 <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/dania-znosi-podatek-od-tluszczu,179226.html>

5 <https://gis.gov.pl/wp-content/uploads/2019/09/SSK-2018-www-1.pdf>

cy zasady zbilansowanej diety i aktywności fizycznej. Program skierowany był do uczniów ostatnich klas szkół podstawowych oraz gimnazjów. Nadchodząca edycja, ze względu na reformę edukacji, obejmie również uczniów szkół licealnych. Trzymaj Formę! z roku na rok zwiększa swój zasięg. Ogólnie, od początku trwania programu zostało nim objętych ponad 9 milionów uczniów. Ponadto w Polsce obowiązuje Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach⁶, wydane na podstawie art. 52c ust. 6 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia⁷ pozwalające na sprzedaż w sklepikach szkolnych produktów zawierających 15 gramów cukru w 100 gramach/mililitrów produktu gotowego do spożycia. Innym ważnym elementem edukacji konsumentów jest wyrobienie nawyku czytania etykiet, ale także poprawnego interpretowania oświadczeń żywieniowych oraz rozumienia składów produktów spożywczych. W niektórych krajach członkowskich UE wprowadzone zostały dobrowolne systemy znakowania żywności mające za zadanie przedstawić konsumentowi w przystępnej formie informacje dotyczące składu i wartości odżywczej produktu. Najbardziej popularnym systemem jest obowiązujący w Belgii i Francji Nutriscore. System ten zakłada ocenę produktu w pięciostopniowej skali (A-E) dodatkowo wykorzystującej kolory (od ciemnozielonego do czerwonego). Wynik zależy od rodzaju występujących w produkcie składników. Obecnie system ten funkcjonuje we Francji i w Belgii, proponuje się jednak rozciągnięcie go na całą UE. Jednak pomysł ten wydaje się trudny do zrealizowania, ponieważ większość krajów wspólnotowych posiada różne własne systemy znakowania.

6 Dz.U. z 2016 r. poz. 1154

7 Dz. U. z 2006 r. poz. 1225

CHOĆ DZIAŁANIA REFORMULACYJNE SĄ PODEJMOWANE PRZEZ PRZEMYSŁ SPOŻYWCZY JUŻ OD DŁUŻSZEGO CZASU, TO DOPIERO W OSTATNICH LATACH MOŻNA ZAUWAŻYĆ WIĘKSZE ZAINTERESOWANIE WŚRÓD KONSUMENTÓW

Reklama

W kontekście kształtowania prawidłowych nawyków żywieniowych istotne są również regulacje w zakresie reklam skierowanych do dzieci i młodzieży. Od 2010 roku obowiązuje w UE tak zwana dyrektywa audiowizualna⁸ regulująca zagadnienie reklam skierowanych do dzieci w zakresie tak zwanych niezdrowych produktów spożywczych. W Polsce w ramach samoregulacji środowisko reklamowe wydało Kodeks Etyki Reklam⁹, a dodatkowo w dniu 29 października 2014 roku podpisano Porozumienie nadawców telewizyjnych w sprawie zasad rozpowszechniania reklam i wskazań sponsorskich dotyczących artykułów spożywczych lub napojów zawierających składniki, których obecność w nadmiernych ilościach w codziennej diecie jest niewskazana. Sygnatariuszami tego porozumienia są przedstawiciele największych nadawców telewizyjnych (ITI Neovision S.A., Telewizja Polsat sp. z o.o., Telewizja Polska S.A., Telewizja Puls sp. z o.o., TVN S.A., VIMN Poland sp. z o.o. oraz The Walt Disney Company Limited), Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji oraz Związek Stowarzyszeń Rada Reklam. Nadawcy telewizyjni zobowiązują się w nim, że audycjom skierowanym do dzieci nie będą towarzyszyć reklamy dotyczące artykułów spożywczych lub napojów zawierających składniki, których obecność w nadmiernych ilościach w codziennej diecie jest niewskazana¹⁰.

8 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2010.095.01.0001.01.POL

9 https://www.radareklam.pl/images/Nowe_Procedury/Kodeks_Etyki_Reklamy_11.09.2019.pdf

10 https://www.pfpz.pl/samoregulacja_reklama

Zmiana składu

Jednak najbardziej kojarzona z pojęciem reformulacji jest zmiana składów produktów spożywczych w taki sposób, aby zawierały mniejszą ilość określonego składnika. Aktualne wytyczne Grupy Wysokiego Szczebla ds. Diety i Aktywności Fizycznej (High Level Group, HLG) zobowiązują kraje członkowskie UE między innymi do zmniejszenia zawartości tłuszczu i cukru w produktach spożywczych o co najmniej 10% do roku 2020¹¹. HLG zobowiązała kraje członkowskie, aby w każdym z nich do końca 2017 roku zostały podpisane z sektorem spożywczym porozumienia dotyczące reformulacji. W Polsce porozumienie pod nazwą „List intencyjny na rzecz optymalizacji wartości energetycznej lub/i składu produktów spożywczych w Polsce”¹²

11 High Level Group on Diet and Physical Activity, European Commission, https://ec.europa.eu/health/nutrition_physical_activity/high_level_group_en

12 <https://ncez.pl/dla-mediow/inauguracja-wspolpracy-na-rzecz-optymalizacji-produktow-zywnosciowych-w-polsce>

podpisały wspólnie Instytut Żywności i Żywienia im. Prof. dr med. Aleksandra Szczygła (IŻŻ), oraz organizacje branżowe: Polska Federacja Producentów Żywności Związek Pracodawców (PFPŻ ZP), Stowarzyszenie Producentów Wyrobów Czekoladowych i Cukierniczych POLBISCO, Stowarzyszenie Krajowa Unia Producentów Soków (KUPS), Polska Organizacja Handlu i Dystrybucji (POHiD) oraz Związek Pracodawców Hoteli, Restauracji i Cateringu (Związek HoReCa). Reformulacja produktów żywnościowych rozumiana jako zmiana zawartości składników w produkcie spożywczym w taki sposób, aby zmniejszyć spożycie soli, tłuszczu i cukru jest procesem niezwykle skomplikowanym i czasochłonnym, wymaga nie tylko zmiany receptur produktów, ale także technologii wytwarzania (co zwykle wiąże się ze wzrostem kosztów). Sól, tłuszcz oraz cukier nie nadają produktowi jedynie walorów smakowych – spełniają istotne funkcje technologiczne

W ostatnich latach można zauważyć, że coraz więcej przedsiębiorstw decyduje się na zmiany w składzie swoich produktów. Są to sieci handlowe takie jak na przykład Lidl Polska, która podjęła zobowiązanie aby do 2025 roku zredukować ilość soli i cukru w produktach marek własnych o 20%¹³. Podobne działania podejmuje sieć Biedronka, poddając reformulacji produkty własnej marki, a także inne polskie marki. Międzynarodowe koncerny od lat zmieniają swoje portfolio produktowe dążąc do zaspokojenia potrzeb konsumentów. Na przykład firma PepsiCo zaproponowała produkty częściowo słodzone glikozydami stewiolowymi, zmianom uległy także składniki takich napojów jak Mirinda czy 7UP. Również w obszarze przekąsek firma zaproponowała produkty o zmienionym składzie, zawierającej mniej tłuszczu i soli¹⁴.

13 <https://www.wprost.pl/tygodnik/10248902/Lidl-dba-o-zdrowie-Polakow.html>

14 <https://www.agroindustry.pl/index.php/2018/07/26/pepsico-opublikowalo-raport-zrownowazonego-rozwoju/2/>

Choć działania reformulacyjne są podejmowane przez przemysł spożywczy już od dłuższego czasu, to dopiero w ostatnich latach można zauważyć większe zainteresowanie tym tematem wśród konsumentów. Może to być dowodem na skuteczność działań zmierzających do podniesienia świadomości konsumentów w zakresie odpowiednich zachowań żywieniowych. Warto podkreślić, że producenci żywności podejmują decyzje o reformulacji swoich produktów dobrowolnie, w ramach samoregulacji sektora, wychodząc na przeciw oczekiwaniom konsumentów, ale również rozumiejąc problemy i wyzwania dotyczące zdrowia publicznego. Programy te zawsze wspierane są przez kampanie edukacyjne promujące zrównoważoną dietę i aktywność fizyczną. Warto pamiętać, że aby poprawa zdrowia publicznego była długofalowa i realna, konieczna jest rzetelna edukacja prowadzona wśród wszystkich grup wiekowych konsumentów w przystępny sposób.

Aktualności z zakresu prawa ŻYWNOSCIOWEGO

tekst **Aleksandra Hawrylak**
Specjalista ds. Prawa Żywnościowego, Związek Producentów Cukru w Polsce

Rynek produktów spożywczych UE nieustannie się poszerza. W celu zagwarantowania konsumentom, że żywność przez nich nabywana jest bezpieczna oraz zapewnienia im odpowiednich informacji dotyczących produktów spożywczych, prawo żywnościowe również zmienia się nieustannie. Prace prowadzone są jednocześnie w wielu polach, zarówno na poziomie unijnym jak i krajowym.

Znakowanie

W 2018 roku zostało opublikowane rozporządzenie Komisji (UE) nr 2018/775 ustanawiające zasady stosowania art. 26 ust. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 169/2011 w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności. Rozporządzenie to dotyczy podawania kraju pochodzenia „składnika podstawowego” produktu. Nadal oczekiwana jest publikacja przez Komisję wytycznych dotyczących stosowania art. 26 ust. 3 rozporządzenia (UE) nr 1169/2011. Nowe rozporządzenie określa zasady podawania informacji o pochodzeniu „składnika podstawowego”, w przypadku, gdy kraj lub miejsce pochodzenia środka spożywczego są podane w jakiegokolwiek formie (oświadczenie, ilustracja, symbol lub wyrażenie, od-

noszące się do miejsc lub obszarów geograficznych, z wyjątkiem nazw geograficznych, które są częścią nazw zwyczajowych i ogólnych), a pochodzenie „składnika podstawowego” jest inne, co mogłoby wprowadzać konsumenta w błąd.

W najbliższym czasie oczekiwana jest również publikacja raportu na temat stosowania w Unii Europejskiej dodatkowych, dobrowolnych form znakowania – systemów znakowania wartości odżywczej na froncie opakowania. Umieszczanie na produktach spożywczych tego typu dodatkowych form znakowania jest dobrowolne. W poszczególnych krajach członkowskich rekomendowane są różne systemy. Jednocześnie od maja 2019 roku trwa zbieranie podpisów pod inicjatywą organizacji konsumenckich Pro-Nutriscore. Jest to inicjatywa mająca na celu uczynienie systemu znakowania Nutriscore (obecnie obowiązuje we Francji i Belgii) obowiązkowym w całej Unii. System ten opiera się na kolorowej etykiecie złożonej z pięcioliterowego kodu liter, w którym każda litera ma przypisany kolor. Na końcówkę ocenę produktu wpływ ma ilość składników pozytywnych i negatywnych w produkcie. Jako pozytywne składniki odżywcze uwzględnia się zawartość owoców, warzyw i orzechów, zawartość białka i błonnika, a jako negatywne zawartość nasyconych kwasów tłuszczowych, cukrów i soli.

Zanieczyszczenia

Trwają prace nad projektem rozporządzenia dotyczącym zmian w najwyższych dopuszczalnych poziomach (NDP) między innymi dla chloranów. Są one stosowane w procesie dezynfekcji wody, jak wskazują wyniki oceny EFSA (European Food Safety Authority), wiąże się to z obecnością pozostałości

chloranów w żywności i wodzie do picia. Opinia naukowa EFSA ustala tolerowane dzienne spożycie na poziomie 3 µg/kg masy ciała na dzień. W celu ograniczenia narażenia na chlorany, państwa członkowskie ustaliły plan działania obejmujący między innymi ustalenie tymczasowych maksymalnych poziomów pozostałości w żywności i paszach. Proponowane tymczasowe wartości NDP powinny zostać poddane przeglądowi najpóźniej w ciągu pięciu lat od publikacji rozporządzenia.

Podwójna jakość

Pod koniec 2017 roku, w odpowiedzi na sugestie państw członkowskich dotyczące różnej jakości produktów spożywczych wprowadzanych na wspólny rynek UE, Komisja Europejska opublikowała wytyczne w sprawie stosowania unijnego prawa żywnościowego i ochrony konsumentów do produktów o podwójnej jakości. Komunikat dotyczył produktów spożywczych wprowadzanych na jednolity rynek UE pod tą samą marką, lecz o różnym składzie w poszczególnych krajach członkowskich. W wytycznych

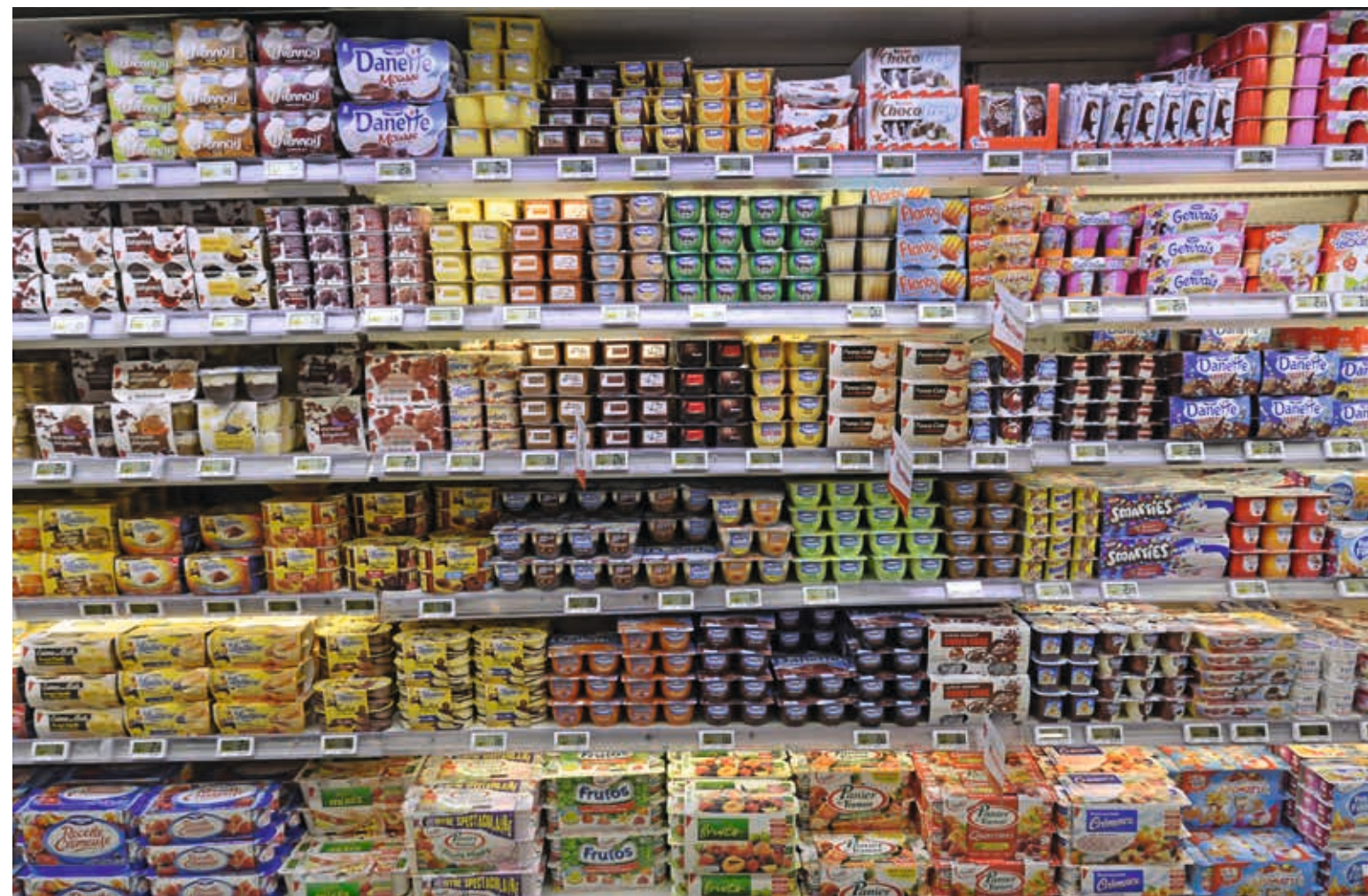
określono kilkietapową procedurę, która ma pomóc organom krajowym w ustaleniu, czy producenci nie naruszają prawa sprzedając w różnych państwach członkowskich produkty o podwójnej jakości. Zaplanowano i przeprowadzono badania i testy porównawcze produktów spożywczych w różnych państwach unijnych. W czerwcu 2019 roku Wspólne Centrum badawcze (JRC) opublikowało wyniki tych badań. Analizie poddano 128 produktów spożywczych w 19 państwach członkowskich, również w Polsce. Z wyników opublikowanych przez JRC w raporcie Results of an EU wide comparison of quality related characteristics of food products, wynika że 9% zbadanych produktów różniło się składem, choć pakowania były z przodu identyczne. Kolejne 22% produktów o różnym składzie miało podobną przednią część opakowania. Warto podkreślić, że różnica ustalona w składzie analizowanych produktów niekoniecznie stanowi różnicę w ich jakości. Ustalono, że potrzebne są dalsze działania, aby ocena była bardziej reprezentatywna oraz aby lepiej zrozumieć związek między składem a jakością.

Zmiana uprawnień IJHARS

We wrześniu 2019 roku Rada Ministrów przyjęła projekt ustawy o zmianie ustawy o jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych oraz niektórych innych ustaw. Projekt zakłada usprawnienie kontroli artykułów rolno-spożywczych w zakresie jakości handlowej poprzez powierzenie wszystkich kompetencji w tym zakresie Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych. Obecnie kontrola jakości należy do dwóch organów w zależności od etapu obrotu: IJHARS – w produkcji i na granicy, Inspekcja Handlowa – w obrocie detalicznym. Skoncentrowanie w ramach jednej inspekcji odpowiedzialności za kontrolę jakości handlowej artykułów rolno-spożywczych pozwoli na szybsze reagowanie, wyjaśnianie wątpliwości, skróci czas postępowania kontrolnego oraz wyeliminuje możliwość różnej interpretacji przepisów. Pozwoli na szybsze wycofywanie produktów nie odpowiadających wymaganiom. Ustawa będzie obowiązywała od początku 2020 roku.

Bez gmo

Od 1 stycznia 2020 roku zacznie obowiązywać ustawa o oznakowaniu produktów roślinnych i zwierzęcych wytworzonych bez wykorzystania organizmów genetycznie zmodyfikowanych. Ustawa ma zastosowanie do żywności i pasz. Wprowadza możliwość dobrowolnego oznakowania produktów, po spełnieniu odpowiednich warunków, jako „bez GMO” (dla żywności pochodzenia roślinnego) albo „wyprodukowano bez stosowania GMO” (dla żywności pochodzenia zwierzęcego). Żywność objęta tą ustawą to taka, która ma swoje genetycznie modyfikowane odpowiedniki dopuszczone w UE lub może być wytworzona przy wykorzystaniu produktów z GMO. W przypadku żywności pochodzenia roślinnego to na przykład rzepak, soja, burak cukrowy czy kukurydza. Nie wolno więc umieszczać oznakowania „bez GMO” na żywności, która nie ma genetycznie zmodyfikowanych odpowiedników dopuszczonych w UE, a więc przepisów ustawy nie stosuje się na przykład do sałaty, jabłek czy marchwi.

Odporność polskiej populacji *Cercospora beticola* na fungicydy z grupy benzimidazoli, triazoli i strobiluryn

Dr hab. Jacek Piszczek, prof. IOR-PIB
Mgr Agnieszka Kiniec
IOR-PIB, TSD Toruń
e-mail: j.piszczek@iorpib.poznan.pl

Chwóścik buraka (*Cercospora beticola*) jest chorobą buraka cukrowego występującą w mniejszym lub większym natężeniu we wszystkich rejonach uprawy buraka cukrowego na świecie. Jak dotąd jest patogenem przynoszącym największe straty ekonomiczne w produkcji buraka cukrowego. Brak ochrony w warunkach sprzyjających rozwojowi tego grzyba może być przyczyną strat wynoszących nawet do 50% plonu korzeni, spodka zawartości cukru o 2-3% oraz jakości korzeni na skutek wzrostu zawartości melasotworów.

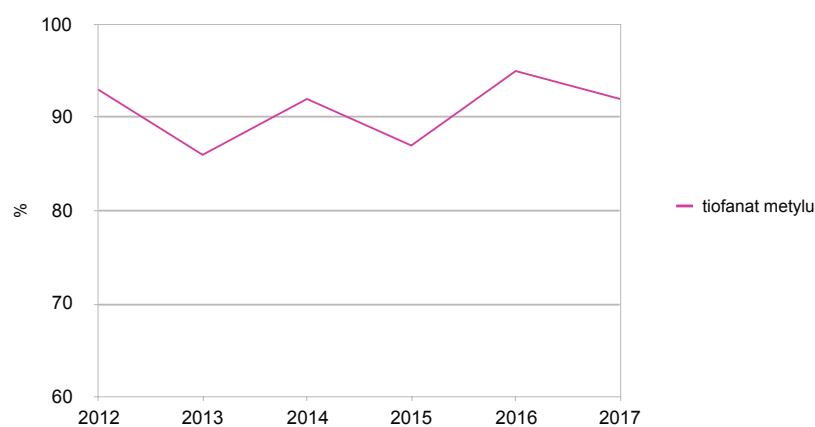
Walka z *C. beticola* jest trudna. Pomiędzy znaczącego postępu w tym zakresie, nie udało się wyhodować dobrze plonujących odmian o bardzo wysokiej odporności na tego patogena. Walka chemiczna, o ile nie jest prowadzona w odpowiednim czasie, jest mało skuteczna. Dodatkowo, grzyb wykazuje znaczną zmienność i stosunkowo szybko uodparnia się na fungicydy systemiczne stosowane w ochronie buraka cukrowego. Jednocześnie restrykcyjne podejście Unii Europejskiej, której działania prowadzą do znaczącego ograniczenia liczby substancji czynnych pestycydów dopuszczonych do stosowania w rolnictwie krajów unijnych, znacząco mogą utrudnić walkę z tą chorobą. W ostatnim czasie zabroniono stosowania propikonazolu oraz fenpropimorfu, co jest równoznaczne z wycofaniem z rynku grupy najskuteczniejszych fungicydów. Dodatkowo w przyszłym roku ma zostać cofnięte zezwolenie na stosowanie epoksykonazolu, na którym oparte jest obecnie 21 z 39 zarejestrowanych fungicydów!

Od końca lat 90. ubiegłego wieku w Instytucie Ochrony Roślin prowadzone są badania nad odpornością polskich izolatów grzyba na substancje czynne fun-

gicydów. Pierwsze doniesienia na temat wykrycia odporności *C. beticola* na fungicydy dotyczyły karbendazymu i epoksykonazolu, powszechnie używanych do ochrony plantacji na przełomie XX i XXI wieku. Można przyjąć, że w tym czasie odporności zaczęły się pojawiać. W roku 2010 odporność na benzimidazole wzrosła do 50% badanych izolatów grzyba. Badania prowadzone nad odpornością chwóścika na tiofanat metylu (benzimidazol) prowadzono od 2012 do 2017 (Rys. 1). W tym okresie obserwowano stały poziom odporności oscylujący wokoło 90%. Wskazuje to na potrzebę wycofania się ze stosowania preparatów zawierających tiofanat metylu z ochrony buraka przed *C. beticola*. Preparaty zawierające tę substancję czynną to aż 5 na prawdopodobnie 19 pozostających do ochrony przed grzybem.

Odporność na epoksykonazol w okresie 2012–2018 wykazywała znacząca grupa badanych izolatów i wahała się od 13 do 48% (Rys. 2). Zmiany w odporności należy wiązać z przebiegiem pogody w poszczególnych latach i intensywnością

wykonywanych zabiegów ochronnych. W latach mniej sprzyjających rozwojowi epifitozy liczba wykonywanych zabiegów ochronnych malała i tym samym presja selekcyjna słabła. Większa liczba zabiegów ochronnych w latach o silnych epifitozach powodowała silniejszą presję selekcyjną na populację grzyba. Stosowanie do kolejnych zabiegów ochronnych preparatów zawierających tę samą substancję czynną, co ma niestety niejednokrotnie miejsce, powodowało silniejsze namnażanie się izolatów odpornych. Stała ich obecność w populacji grzyba wskazuje na trwałą obecność tej cechy w populacji grzyba w Polsce i zimowanie form odpornych. Perspektywa wycofania epoksykonazolu nie napawa optymizmem. Pozostające w użytkowaniu substancje czynne należą przede wszystkim do grupy triazoli (difekonazol, tebukonazol i tetrakonazol). Jak wskazują badania, także na te substancje czynne grzyb powoli zaczyna wytwarzać formy odporne, czego należało się spodziewać. Zmniejszenie liczby substancji czynnych dopuszczonych do stosowania w buraku cukrowym prze-

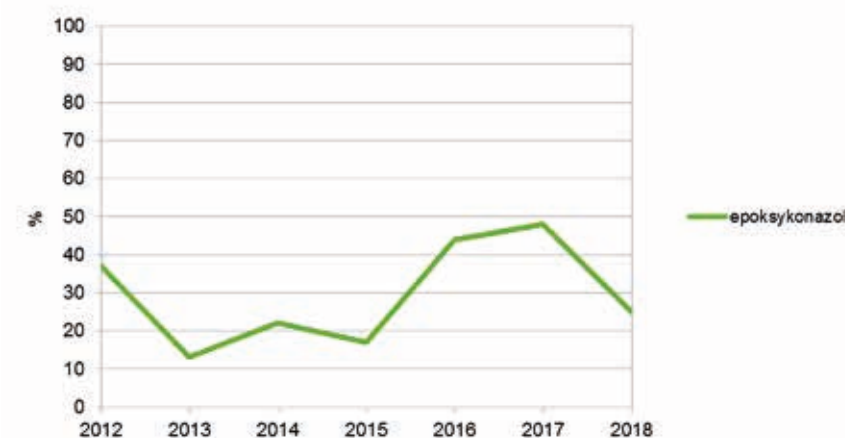

Rys. 1. Odporność na tiofanat metylu w polskiej populacji *C. beticola*

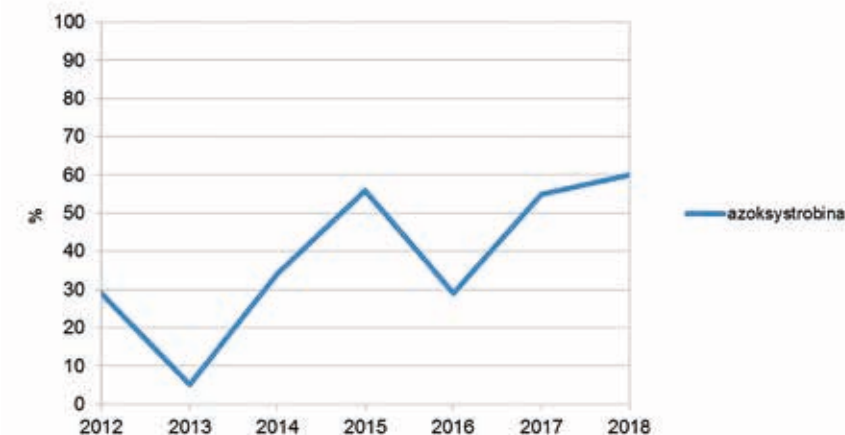
ciwko *C. beticola* spowoduje zwiększenie presji selekcyjnej i prawdopodobny szybki wzrost odporności w populacji grzyba na te substancje.

Od kilku lat do ochrony buraka przed chwóścikiem stosowane są substancje czynne z grupy strobiluryn – azoksystrobina oraz piraklostrobina. Wyniki badań laboratoryjnych prowadzone tak jak i w przypadku wyżej omówionych substancji czynnych są bardzo niepokojące (Rys. 3). Poziom odporności chwóścika na azoksystrobinę wykazuje stałą tendencję wzrostową. W ostatnim roku badań (2018) osiągnęła ona wartość 60%. Zatem można jednoznacznie stwierdzić, że odporność grzyba na substancje czynne należące do tej grupy jest coraz powszechniejsza w populacji patogena w Polsce. Można się spodziewać, że dosyć szybko może osiągnąć poziom odporności wykazywanej przez chwóścika na benzimidazole.

W perspektywie najbliższych lat ochrona plantacji buraka przed chwóścikiem staje się coraz trudniejszym zadaniem. Wycofywanie kolejnych substancji czynnych, brak nowych i stały wzrost odporności na stosowane do tej pory nie dają powodów do optymizmu. Dodatkowo brak substancji czynnych o działaniu kontaktowym, takich jak związki miedzi czy też mankozeb. Ich stosowanie, jak wskazują na to badania prowadzone

Rys. 2. Odporność na epoksykonazol w polskiej populacji *C. beticola*

Rys. 3. Odporność na azoksystrobinę w polskiej populacji *C. beticola*

w wielu krajach, redukuje występowanie w populacji *C. beticola* izolatów odpornych na fungicydy działające systemicznie. Niestety, żadna z nich nie znajduje się na liście preparatów dopuszczonych

do stosowania w buraku cukrowym. Należy podjąć starania o jak najszybsze ich wprowadzenie. Tym bardziej, że jeszcze kilka lat temu były one oficjalnie zarejestrowane.

Bibliografia

- Deising H.B., Reiman S., Pascholati S.F. 2008. Mechanism and significance of fungicide resistance. *Brazilian Journal of Microbiology* 39 (2): 286–295. DOI: 10.1590/S1517838220080002000017.
- Ioannidis P.M., Karaoglaniadis G.S. 2010. Control of *Cercospora* leaf spot and powdery mildew of sugar beet with fungicides and tolerant cultivar. s. 129–140. W: *Cercospora Leaf Spot of Sugar Beet and Related Species* (R.T. Lartey, J.J. Weiland, L. Panella, P.W. Crous, C.E. Windels, red.). The American Phytopathological Society Press, St. Paul, MN, 296 ss.
- Karaoglaniadis G.S., Ioannidis P.M., Thanassouloupoulos C.C. 2002. Changes in sensitivity of *Cercospora beticola* populations to sterol demethylation-inhibiting fungicides during a 4-year period in northern Greece. *Plant Pathology* 51 (1): 55–62. DOI: 10.1046/j.00320862.2001.xi2.
- Kiniec A., Pieczul K., Świerczyńska I., Piszczek J. 2017. Wykorzystanie analizy RFLP w monitoringu odporności *Cercospora beticola* na strobilurynę występującej w buraku cukrowym (*Beta vulgaris* L.). [The use of RFLP analysis in the monitoring of *Cercospora beticola* strobilurin resistance occurring in sugar beet (*Beta vulgaris* L.).] *Progress in Plant Protection/Postępy w Ochronie Roślin* 57 (4): 300–304. DOI: 10.14199/ppp2017046.
- Ma Z., Michailides T.J. 2005. Advances in understanding molecular mechanism of fungicide resistance and molecular detection of resistant genotypes in phytopathogenic fungi. *Crop Protection* 24 (10): 853–863. DOI: 10.1016/j.cropro.2005.01.011.
- Pieczul K., Perek A. 2015. Przyczyny odporności izolatów *Cercospora beticola* (chwóścik buraka) na strobilurynę w Wielkopolsce. [The reasons of strobilurin resistance *Cercospora beticola* (*Cercospora* leaf spot) isolates in Wielkopolska region]. *Progress in Plant Protection/Postępy w Ochronie Roślin* 55 (1): 45–48. DOI: 10.14199/ppp-2015008.
- Piszczek J. 2003. Odporność niektórych szczepów *Cercospora beticola* Sacc. na Duett 250 SC stosowany w uprawie buraka cukrowego w Polsce. [Resistance of strains of *Cercospora beticola* Sacc. to fungicide Duett 250 SC used for sugar beet protection in Poland]. *Progress in Plant Protection/Postępy w Ochronie Roślin* 43 (1): 869–871.
- Piszczek J. 2004. Odporność niektórych szczepów *Cercospora beticola* Sacc. na fungicydy stosowane w ochronie buraka cukrowego. [Resistance of selected strains of *Cercospora beticola* Sacc. to fungicides used for sugar beet protection in Poland]. *Progress in Plant Protection/Postępy w Ochronie Roślin* 44 (2): 1028–1031.
- Piszczek J., A. Czekalska, 2006. Oporność chwóścika buraka – grzyba *Cercospora beticola* Sacc. na fungicydy stosowane do jego zwalczania w Polsce. *Prog. Plant Protection/Post. Ochr. Roślin*, Vol. 46/1: 375–379.
- Piszczek J. 2010. Epidemiologia chwóścika buraka cukrowego (*Cercospora beticola*) w centralnej Polsce. *Rozprawy Naukowe Instytutu Ochrony Roślin – Państwowego Instytutu Badawczego*, Zeszyt 23, 70 ss.
- Piszczek J., Pieczul K., Kiniec A. 2018. First report of G143A strobilurin resistance in *Cercospora beticola* in sugar beet (*Beta vulgaris*) in Poland. *Journal of Plant Diseases and Protection* 125 (1): 99–101. DOI: 10.1007/s4134801701193.
- Secor G.A., Rivera V.V., Khan M.F.R., Gudmestad N.C. 2010. Monitoring fungicide sensitivity of *Cercospora beticola* of sugar beet for disease management decisions. *Journal of Plant Diseases and Protection* 94 (11): 1272–1282. DOI: 10.1094/PDIS-07-09-0471.
- Trkulja N. R., Milosavljevic A. G., Mitrovic M. S., Jovic J. B., Toševski I. T., Khan M. F. R., Secor G. A. (2017). Molecular and experimental evidence of multi-resistance of *Cercospora beticola* field populations to MBC, DMI and QoI fungicides. *European Journal of Plant Pathology* 149 (4): 895–910. DOI: 10.1007/s10658-017-1239-0.

MOŻLIWOŚCI OGRANICZANIA SKUTKÓW SUSZY w uprawie buraka cukrowego

tekst dr hab. inż. Arkadiusz Artyszak SGGW Warszawa

W ostatnich latach plantatorzy buraka cukrowego coraz częściej borykają z niedoborem wody. W jaki sposób mogą ograniczyć jego następstwa? Najprostsze byłoby nawadnianie, ale ze względu na koszty nie wchodzi w grę. Trzeba poszukiwać innych metod, a tych jest całkiem sporo.

Rolnik musi dołożyć wszelkich starań, aby stworzyć roślinom buraka cukrowego optymalne warunki do wzrostu systemu korzeniowego, a także ograniczyć do minimum straty wody z gleby.

Odczyn gleby

Na glebach zakwaszonych system korzeniowy roślin gorzej się rozwija ze względu na obecność szkodliwych jonów glinu (Al^{3+}) oraz nadmiar jonów manganu (Mn^{2+}). Upośledzony system korzeniowy gorzej pobiera wodę i nie może sięgać do głębszych warstw gleby. W tych zaś może znajdować się więcej wody niż w płytszych.

Uprawa późniwna

Natychmiast po zbiorze zbóż, które są najczęściej przedplonem dla buraka cukrowego należy wykonać uprawę późniwną, aby przerwać podsiąkanie wody i jej straty. W warunkach suszy uprawa ta powinna być nieco głębsza, aby spełniła swoje zadanie. Do uprawy późniwnej nie powinno się używać pługa, który układa słomę warstwę, co utrudnia jej rozkład.

Materia organiczna

Materia organiczna jest ważnym magazynem wody w glebie. Ocenia się, że jest w stanie zatrzymać nawet 20 razy więcej wody niż sama waży. W znacznej części gospodarstw uprawiających burak cukrowy nie utrzymuje się zwierząt, a w zwią-

Mimo wysiłków wielu hodowców jak dotychczas nie udało się wyhodować odmian o podwyższonej tolerancji na niedobór wody

Niestety, susza coraz dotyka plantacje buraka cukrowego (Sahryń, 27.08.2015 r.)
// Fot. A. Artyszak

ku z tym nie ma obornika. Dlatego szczególną rolę odgrywa w nich słoma zbóż, w tym kukurydzy, oraz rzepaku. W żadnym razie nie może być wywożona z pola, jeśli nie wraca na nie w formie obornika. Wywożona słoma zubaża glebę nie tylko w materię organiczną, ale także w potas. Ostatnio naukowcy z Europy Zachodniej przestrzegają też przed zubażaniem gleby w łatwo przyswajalny dla roślin krzem zawarty w słomie.

Rolnicy muszą dołożyć starań, aby stworzyć optymalne warunki do rozkładu słomy. Przede wszystkim musi

być ona dobrze pocięta i równomiernie rozrzucona po polu, a następnie wymieszana z glebą agregatem ścierniskowym. Przed wymieszaniem słomy z glebą należy rozsiać nawozy azotowe lub rozsiać wapno węglanowe. Obecnie zdania, który dodatek jest lepszy są podzielone. Można też zastosować preparaty mikrobiologiczne, które zgodnie z deklaracjami ich producentów, mają wspomagać rozkład słomy. Głębokość pracy agregatu ścierniskowego powinna zależeć od plonu słomy i wynosić ok. 1,5 cm na każdą 1 t słomy.

Uprawa międzyplonów ścierniskowych

W pełni zgadzam się z rolnikami, którzy uważają, że uprawa międzyplonów ścierniskowych w sytuacji niedoboru wody jest wysoce szkodliwa, także, gdy uprawia się po nich gatunki jare, w tym burak cukrowy. Do tego czasu absolutnie nie udaje się uzupełnić wody zużytej przez rośliny rosnące w międzyplonach, a co dopiero mówić, gdy co roku niedobory wody w glebie się pogłębiają. Szczególnie dużo wody zużywa gorczyca biała i po jej uprawie gleba odznacza się bardzo dużym przesuszeniem.

Likwidacja podeszwy płuźnej

Przy błędach w uprawie orkowej tzn. wykonywaniu co roku orki na tę samą głębokość dochodzi do powstania zbitej warstwy gleby, która nie pozwala systemowi korzeniowemu na prawidłowy wzrost. Rozwiązaniem w uzasadnionych przypadkach jest wykonanie głęboszowania. Zabieg ten powinien być przeprowadzony tylko w tych miejscach, gdzie prawdopodobieństwo występowania podeszwy jest bardzo duże. Są to przede wszystkim ścieżki technologiczne. O istnienie podeszwy płuźnej można też podejrzewać te miejsca na polu, gdzie po opadach długo utrzymują się zastoiska wodne.

Prawidłowe nawożenie

Stabilność plonów cukru zależy od zbilansowanego nawożenia roślin potasem, sodem i magnezem, zwłaszcza w latach suchych (Barłóg i Grzebisz, 2004). Z analiz próbek gleby wykonanych w okręgowych stacjach chemiczno-rolniczych w latach 2014–2017 wynika, że średnio w skali kraju 13% z nich odznaczało się bardzo niską, a 24% niską zawartością potasu przyswajalnego. W przypadku magnezu przyswajalnego było to odpowiednio: 10 i 17%.

Szczególne znaczenie w nawożeniu buraka cukrowego w ograniczaniu skutków suszy odgrywa potas, który bierze udział w regulacji gospodarki wodnej roślin (tab. 1). Musolf i in. (2004) wykazali, że brak nawożenia potasem, nawet przy wysokiej zasobności gleby w przyswajalny formę tego pierwiastka, wywołał zmniejszenie plonu korzeni o prawie 19,4% a plonu technologicznego cukru o 17,4%. Straty wynikały zarówno ze zmniejszenia się obsady roślin podczas zbioru, jak i mniejszej masy pojedynczego korzenia. Na obiektach nawożonych potasem skutki niedoboru wody w okresie krytycznym wzrostu buraka były mniejsze, niż na obiektach nienawożonych tym składnikiem.

Termin siewu

Należy starać się dotrzymać w miarę wczesnego terminu siewu. Im rośliny wcześniej wejdą, tym szybciej wytworzą odpowiednio głęboki system korzeniowy, który będzie w stanie pobierać wodę z głębszych warstw gleby, gdy wystąpi niedobór opadów.

Dokarmianie dolistne

W warunkach niedoboru wody część brakującego roślinom azotu można roślinom dostarczać dolistnie w formie wodnego roztworu mocznika, co jest bardziej efektywne niż nawożenie pogłównie. Bezpieczne dla buraka cukrowego stężenie mocznika wynosi 6% (6 kg nawozu w 100 l wody), co oznacza, że w 250 l wody można rozpuścić 15 kg mocznika (6,9 kg N). Mocznik stosuje się zawsze z dodatkiem jedno- lub siedmiowodnego siarczanu magnezu. Stężenie jednowodnego siarczanu magnezu wynosi 2%, a siedmiowodnego – 5%.

Standardem w uprawie buraka cukrowego jest dwukrotna aplikacja boru, a w razie potrzeby także manganu i innych mikroelementów.

a w razie potrzeby także manganu i innych mikroelementów.

Stosowanie dolistne krzemu

W ostatnich latach również w naszym kraju dynamicznie rozwija się stosowanie dolistne krzemu (Si). Pierwiastek ten ogranicza niekorzystny wpływ czynników biotycznych (choroby, szkodniki), jak też abiotycznych, w tym także niedoboru wody. Jak dowodzą wyniki doświadczeń własnych najlepsze efekty stosowania dolistnego krzemu uzyskuje się w latach szczególnie niesprzyjających wzrostowi roślin. Im warunki są bardziej sprzyjające, tym te efekty mogą być mniejsze. Jednak w momencie aplikacji krzemu nie jesteśmy przewidzieć jaki będzie dalszy przebieg warunków pogodowych. Podobne wyniki uzyskali badacze w Republice Czeskiej. Także tegoroczne wyniki doświadczeń z aplikacją dolistną krzemu prowadzonych w Sahryniu na Zamojszczyźnie potwierdziły korzystny wpływ tego pierwiastka na wzrost i plonowanie roślin w warunkach silnego niedoboru wody. Średni plon korzeni na poletkach opryskanych krzemem wyniósł bowiem ponad 70 t z 1 ha, co oznacza kilkunastoprocentowy wzrost w stosunku do kombinacji bez stosowania dolistnego tego pierwiastka. Zawartość cukru w korzeniach buraka na poletkach opryskanych i nieopryskanych krzemem była porównywalna i wyniosła ok. 18,8%.

Zwalczanie chwastów, chorób i szkodników

Chwasty konkurują z roślinami uprawnymi o światło i składniki pokarmowe, ale także o wodę. Należy dołożyć starań, aby woda mogła być wykorzystana wyłącznie przez rośliny buraka cukrowego. Kondycję roślin zmniejszają też choroby oraz szkodniki.

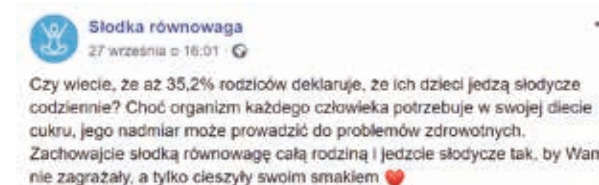
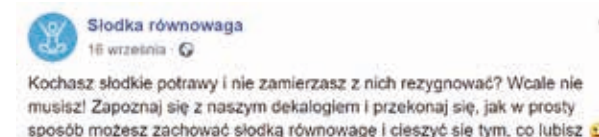
Plonowanie buraka cukrowego w zależności od nawożenia potasem (średnie z lat 1998–2000)								
Dawka potasu, kg K_2O/ha	Obsada roślin podczas zbioru, tys. szt./ha	Świeża masa korzenia, kg	Plon korzeni, t/ha	Plon technologiczny cukru, t/ha	Zawartość cukru, %	Zawartość, mmol/kg		
						N-α-amin.	K	Na
0	66,3	0,698	43,5	6,60	16,8	14,0	44,1	4,35
150	74,8	0,755	54,0	7,99	16,9	13,4	49,1	4,58

Źródło: Musolf i in. 2004

Kampania edukacyjna „Słodka równowaga”

Kampania „Słodka równowaga”, przygotowana przez Związek Producentów Cukru w Polsce, powstała, aby pokazać społeczeństwu czym tak naprawdę jest cukier, jaka jest jego rola w naszym organizmie oraz po to aby obalić szkodliwe stereotypy, które narosły wokół tego tematu. Cukier przez lata stał się synonimem wszystkiego co niezdrowe i szkodliwe w naszej codziennej diecie. Dlatego postawiliśmy sobie za cel uzmysłowienie sceptykom, że produkty zawierające cukier mogą być elementem zdrowego i zbilansowanego menu, a „bycie fit” nie musi wiązać się z wyrzeczeniami i całkowitą rezygnacją ze słodkich przyjemności. Cukier to nie szkodliwe gazowane napoje i niezdrowe przekąski, ale przede wszystkim źródło energii, która jest nam potrzebna do codziennego funkcjonowania oraz smak, który jako jedyny jest nam znany już od momentu narodzin.

Zapraszamy na stronę informacyjną „Słodka równowaga” pod linkiem: <https://uczmyjakslo-dzic.pl/>

Jak często Twoje dziecko je słodczy?

Konferencje STOWARZYSZENIA TECHNIKÓW CUKROWNIKÓW 2019

JUBILEUSZ 100-LECIA DZIAŁALNOŚCI STOWARZYSZENIA TECHNIKÓW CUKROWNIKÓW

W dniach 13–15 lutego 2019 r. odbyły się w Warszawie obchody 100-lecia działalności Stowarzyszenia Techników Cukrowników połączone z przebiegiem XXXI Pokampanijnej Konferencji Techniczno-Surowcowej. Tegoroczna konferencja miała wyjątkowo uroczysty charakter. Całe wydarzenie zostało objęte Patronatem Honorowym Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi pana Jana Krzysztofa Ardanowskiego oraz Związku Producentów Cukru w Polsce. Dla uczczenia Jubileuszu, a przede wszystkim w celu zapisania historii 100 lat działalności Stowarzyszenia, zostało przygotowane specjalne wydanie książki „100 lat Stowarzyszenia Techników Cukrowników 1919–2019”, którą wszyscy uczestnicy otrzymali w materiałach konferencyjnych. Goście oraz uczestnicy mieli także możliwość obejrzenia wystawy jubileuszowej prezentującej świadectwa wielu historycznych wydarzeń, sylwetki założycieli, działaczy kolejnych dekad oraz uczestników licznych inicjatyw i spotkań organizowanych przez całe stulecie istnienia STC.

Z okazji Jubileuszu zostały wręczone odznaczenia państwowe, odznaczenia Naczelnej Organizacji Technicznej oraz odznaczenia Stowarzyszenia Techników Cukrowników. Postanowieniem

Od lewej: Maciej Wojtczak – Przewodniczący ZG STC, Rafał Romanowski – Wiceminister Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Zbigniew Wysocki, Ryszard Jachymek, Janusz Nożewnik, Marek Schabowski, Adam Kostrzewski – odznaczeni Medalem Złotym za Długoletnią Służbę

Od lewej: Rafał Romanowski – Wiceminister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Lech Sobecki – odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, Piotr Wawro – odznaczony Brązowym Krzyżem Zasługi, Maciej Wojtczak – Przewodniczący ZG STC

Od lewej: Maciej Wojtczak – Przewodniczący ZG STC, Krystyna Wasińska i Stanisław Świetlicki – odznaczeni Diamentową Odznaką Honorową NOT, Ewa Mankiewicz-Cudny – Prezes Zarządu FSNT NOT

Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi za zasługi w działalności społecznej oraz za wkład w rozwój polskiego przemysłu cukrowniczego, odznaczeni zostali: Srebrnym Krzyżem Zasługi – Lech Sobecki (KSC S.A.), Brązowym Krzyżem Zasługi – Piotr Wawro (Nordzucker AG). Medalem Złotym za Długoletnią Służbę odznaczeni zostali: Ryszard Jachymek (KSC S.A.), Adam Kostrzewski (Nordzucker Polska S.A.), Janusz Nożewnik (Nordzucker Polska S.A.), Marek Schabowski (KSC S.A.), Tadeusz Szczerbik (Südzucker Polska S.A.) i Zbigniew Wysocki (Südzucker Polska S.A.). Medalem Srebrnym za Długoletnią Służbę odznaczenie zostali: Maciej Rosiński (Pfeifer & Langen Polska S.A.) i Dominik Stefański (Pfeifer & Langen Polska S.A.).

Z okazji 100-lecia STC, w uznaniu szczególnych zasług oraz wieloletniego zaangażowania w rozwój Stowarzyszenia w ścisłej współpracy z przemysłem cukrowniczym Diamentową Odznaką Honorową NOT otrzymali: Stanisław Świetlicki i Krystyna Wasińska.

Podczas obchodów rozdane zostały także Złote oraz zwykłe Odznaki Honorowe NOT. Ponadto Krzysztof Nykiel, Prezes Zarządu Krajowego Związku Plantatorów Buraków Cukrowych, odznaczył Stanisława Świetlickiego medalem im. Stanisława Humnickiego.

SEMINARIUM „AKTUALNE ZAGADNIENIA DOTYCZĄCE JAKOŚCI W PRZEMYSŁE CUKROWNICZYM”

W dniach 25–26 czerwca 2019 r. w Wydziale Biotechnologii i Nauk o Żywności Politechniki Łódzkiej odbyło się seminarium, przeznaczone dla kierowników laboratoriów oraz pełnomocników ds. zarządzania jakością „Aktualne zagadnienia dotyczące jakości w przemyśle cukrowniczym”. Było to 35 seminarium poświęcone tej tematyce. Seminarium zostało zorganizowane przez Stowarzyszenie Techników Cukrowników przy współpracy z Zakładem Cukrownictwa Politechniki Łódzkiej.

Program konferencji zawierał zagadnienia dotyczące analizy cukrowniczej, technologii, mikrobiologii, metrologii oraz najważniejszych zagadnień dotyczących systemów bezpieczeństwa żywności. W programie przedstawiono trzy referaty poświęcone wartości technologicznej surowca oraz przerobowi buraków zdegradowanych. W programie zaprezentowano wybrane rozwiązania w zakresie pomiarów zarówno laboratoryjnych jak i on-line. Szerokiej analizie poddano z jednej strony przyczyny mętności soków cukrowniczych, z drugiej strony zaprezentowano różne metody jej oznaczania. W ofercie nowoczesnej aparatury kontrolno-pomiarowej znalazły się między innymi różne modele refraktometrów kompaktowych z nowoczesnym oprogramowaniem uwzględniającym oprócz zapisu i przesyłu danych np. adjustację 1-punktową. Przedstawiono też nowości aparaturowe z zakresu miareczkowania, polarymetrii, pomiarów elektrochemicznych, analizy sitowej oraz wzorców i odczynników chemicznych.

Od lewej: Krystyna Wasińska – prowadząca konferencję, Hanna Woźniak – Manager ds. Zarządzania Jakością i Ochrony Środowiska w Nordzucker Polska S.A.

Uczestnicy seminarium w sali konferencyjnej

W zakresie zagadnień mikrobiologicznych omówiono między innymi rekomendacje prezentowane na 31 Sesji ICUMSA 2018 w RPA w zakresie nadania statusu „akceptowalna” metodom oznaczania drożdży i pleśni w produktach cukrowniczych metodą płytkową lub metodą filtracji membranowej.

W tegorocznym programie dyskutowano również na temat zagadnień metrologicznych z uwzględnieniem wymagań i aktualnych zmian w przepisach prawa dotyczących procesów pomiarowych i wyposażenia pomiarowego. W zakresie systemów zarządzania jakością omówiono zasady ochrony produktu przed zanieczyszczeniem, zafałszowaniem i sabotażem.

Program seminarium zawierał również tematy nawiązujące do aktualnej sytuacji branży cukrowniczej w Polsce i w Europie oraz jej wpływu na gospodarkę europejską. Omówiono liczne wyzwania dla rynku cukru w Europie między innymi w zakresie środków ochrony roślin, umów handlowych i związanych z nimi opłat celnych i importowych, konsumpcji czy dopłat do uprawy buraków cukrowych.

W seminarium wzięło udział około 40 osób: kierownicy laboratoriów, technolodzy i pełnomocnicy ds. zarządzania jakością, pracownicy naukowcy, przedstawiciele firm współpracujących z branżą cukrowniczą.

Zagadnienia z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa żywności omawiane były w zespołach złożonych z przedstawicieli poszczególnych spółek cukrowych oraz wykładów

100 lat Stowarzyszenia Techników Cukrowników

tekst **Stanisław Świetlicki** **Maciej Wojtczak**
Przewodniczący ZG STC w latach 2003–2017 Przewodniczący ZG STC od 2017

Technicy Królestwa Polskiego już w 1884 roku zawiązali Sekcję Cukrowniczą przy Oddziale Warszawskiego Towarzystwa Popierania Rosyjskiego Handlu i Przemysłu, które było pierwszą organizacją gospodarczą po powstaniu styczniowym.

W 1889 roku z inicjatywy Sekcji Cukrowniczej powołane zostało do życia Centralne Laboratorium Cu-

krownicze, które stało się prekursorem Instytutu Przemysłu Cukrowniczego. Bardzo ważnym przedsięwzięciem dla krzewienia postępu w technice oraz do życia Gazety Cukrowniczej w 1893 roku. Powstanie Gazety Cukrowniczej i Laboratorium było dziełem grupy najwybitniejszych, najbardziej zaangażowanych cukrowników na czele ze Stanisławem Broniewskim, Tadeuszem Rutkowskim – redaktorami Gazety

Cukrowniczej oraz Mieczysławem Kowalewskim, pierwszym kierownikiem Laboratorium.

W 1898 r. w Warszawie powstało Stowarzyszenie Techników Polskich. Wśród założycieli Stowarzyszenia było dwóch cukrowników: Stanisław Broniewski – pierwszy redaktor Gazety Cukrowniczej oraz Ludwik Rossmann. W Stowarzyszeniu stopniowo działało coraz więcej cukrowników, a wielu z nich pełniło ważne funkcje.

W 1918 roku Polska po 123 latach niewoli odzyskała niepodległość. Wznowiona została działalność Stowarzyszenia Techników Polskich. W atmosferze ogromnego zapału we wrześniu 1919 roku powstało Koło Techników Cukrowników jako jedno z Kół Branżowych. Prezesem pierwszego zarządu Koła był Tadeusz Rutkowski.

Początki działalności Koła

We wrześniu 1923 roku odbył się Zjazd Chemików Cukrowników, na którym powołano Komisję dla ujednolicenia metod kontroli technicznej w cukrowniach. W VI Zjeździe Cukrowników, który odbył się we wrześniu 1927 roku z okazji jubileuszu 100-lecia polskiego przemysłu cukrowniczego wziął udział prezydent Rzeczypospolitej Polski Ignacy Mościcki i przedstawiciele naczelných władz. VIII Zjazd Cukrowników w 1929 r. powiązany był z Powszechną Wystawą Krajową w Poznaniu. W obszernym pawilonie cukrowniczym przedstawione zostały wyniki pracy i osiągnięcia cukrownictwa polskiego.

Koło Techników Cukrowników aktywnie współdziałało z Centralnym Laboratorium Cukrowniczym, w organizowaniu wszelkich kursów dla cukrowników. Zespół pracowników naukowo-badawczych IPC był podstawową kadrą, na której opierała się prowadzona przez Koło akcja odczytowa, informacyjna i popularyzatorska. Prof. Kazimierz Smoleński, który od 1924 roku był dyrektorem Laboratorium przez wiele lat pełnił funkcję wiceprzewodniczącego Koła.

Równie silne były więzy łączące Koło z Gazetą Cukrowniczą. Pierwszym prezesem Koła Techników Cukrowników był Tadeusz Rutkowski, który był drugim z kolei redaktorem Gazety Cukrowniczej i najaktywniejszym członkiem zespołu redakcyjnego od powstania pisma.

Pierwsze lata po II Wojnie Światowej

II wojna światowa przerwała działalność Koła. W następstwie działań wojennych przemysł cukrowniczy poniósł ogromne straty materialne. Zginęło wielu znakomitych ludzi spośród inteligencji technicznej – w 1943 roku rozstrzela-

DZIAŁALNOŚĆ STOWARZYSZENIA TECHNIKÓW CUKROWNIKÓW BYŁA ZAWSZE POCHODNĄ FUNKCJONOWANIA I STANU PRZEMYSŁU CUKROWNICZEGO W POLSCE

ny został prof. Kazimierz Smoleński, zdziesiątkowane zostały kadry Instytutu Przemysłu Cukrowniczego.

Po zakończeniu wojny w nowych granicach Polski znalazło się 101 cukrowni, w tym 54 na dawnych ziemiach i 47 na ziemiach odzyskanych. Cukrownie znajdujące się na terytoriach leżących w granicach Polski przedwojennej były silnie zdekompletowane i zniszczone, wymagały odbudowy. Spośród 47 cukrowni położonych na ziemiach odzyskanych 12 zostało zdemontowanych i wywiezionych do Związku Radzieckiego, a 8 całkowicie zburzonych. Przed kadrami technicznymi znowu stanęło zadanie odbudowy zdewastowanych cukrowni. Proces odbudowy i uruchomienia fabryk został przeprowadzony w przeciągu 3 lat i w 1947 roku czynnych już było 76 cukrowni.

W pierwszych latach powojennych działalność Stowarzyszenia skierowana była na pokonanie trudności kadrowych związanych z brakiem dostatecznej liczby wykwalifikowanych pracowników technicznych – szczególnie w cukrowniach na Ziemiach Odzyskanych. Prowadzone były kursy i szkolenia dla kierowników zmianowych i chemików kampanijnych.

W kwietniu 1950 roku Stowarzyszenie Pracowników Technicznych Przemysłu Cukrowniczego połączyło się ze Stowarzyszeniem Spożywców. Po połączeniu nastąpiło osłabienie działalności stowarzyszeniowej cukrowników.

Odwiliż polityczna po protestach październikowych w 1956 r. spowodowała, że na III Kongresie Techników Polskich, który odbył się w lutym 1957 r. w Warszawie skorygowano zbyt centralistyczne formy pracy NOT w kierunku zwiększenia roli i kompetencji stowarzyszeń branżowych. Wtedy zrodziła się myśl reaktywowania Stowarzyszenia Techników Cukrowników. Bezpośrednią inicjatywę podjęło Koło Zakładowe SITP Spoż. przy Cukrowni Chełmża na zebraniu w kwietniu 1957 roku. Uczestniczyli w nim zaproszeni przedstawiciele wszystkich Kół Zakładowych Pomorskiego Zjednoczenia Przemysłu Cukrowniczego. Głównymi inicjatorami byli Tadeusz Jaworowski i Marek Bartko. Powołany został Ogólnopolski Komitet Organizacyjno-Porozumiewawczy, który na nadzwyczajnym Zjeździe Delegatów w dniu 30 maja 1957 roku doprowadził do wyłączenia STC ze Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Spożywczego. W marcu 1958 r. odbył się VIII Walny Zjazd Delegatów, na którym przeprowadzono wybory nowych władz. Na przewodniczącego wybrano Zbigniewa Kuncewicza, który tę funkcję pełnił do 1960 roku.

Głównym zadaniem Stowarzyszenia stało się stworzenie warunków do dalszego rozwoju przemysłu cukrowniczego poprzez podnoszenia poziomu technicznego i podwyższenia kwalifikacji zawodowych pracowników oraz plantatorów buraków cukrowych.

STC w latach 1960-1989

Lata 1960–1989 to okres względnej prosperity przeplatanej kryzysami społeczno-politycznymi. W cukrownictwie okres ten charakteryzował się inwestycjami – modernizowano istniejące zakłady oraz wybudowano w Polsce pięć nowych cukrowni: Werbkowice, Łapy, Krasnystaw, Ropczyce oraz Głinojeck.

Cele STC choć nieco różnie formułowane na przestrzeni czasu, co do istoty pozostały takie same przez stulecie. Intensywna działalność STC koncentrowała się na organizacji konferencji naukowo-technicznych i seminariów tematycznych, kursów i szkoleń, wydawnictw branżowych, konkursów,

samopomocy koleżeńskej oraz propagowaniu wynalazczości i racjonalizacji. Ogromne znaczenie miał ruch racjonalizatorski i wynalazczy. W latach 1974–1982 wydawane były przeglądy projektów wynalazczych, usprawniających pracę cukrowni. Dotyczyły one głównie powiększania zdolności przerobowej cukrowni, podnoszenia jakości cukru, poprawy gospodarki cieplnej, ochrony środowiska, poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy. Niezwykle ważny wkład w podnoszenie wiedzy teoretycznej i praktycznej dla kadry średniego dozoru, majstrów i operatorów stacjonarnych miały kursy i szkolenia organizowane przez STC w cukrowniach.

Z okazji 50-lecia na XIX Zjeździe Delegatów w 1969 roku pierwszy raz nadane zostało honorowe członkostwo STC. Otrzymali je szczególnie zasłużeni dla przemysłu cukrowniczego: Bogdan Adamczak, Stanisław Górski, Zbigniew Kuncewicz, Bolesław Perejatkowicz, Bolesław Rumiński i Stanisław Zagrodzki. Dotychczas ten zaszczytny tytuł otrzymało 28 osób.

W tym czasie STC aktywnie rozwijało współpracę międzynarodową uczestnicząc w licznych konferencjach i spotkaniach cukrowniczych oraz organizując w Polsce wizyty cukrowników zagranicznych. Członkowie STC czynnie uczestniczyli także w inwestycjach zagranicznych.

Ogromnym dorobkiem STC jest działalność wydawnicza. Chlubimy się wydawaniem od 1893 roku Gazety Cukrowniczej. Trudno sobie wyobrazić rozwój naszego przemysłu bez udziału Gazety, która jest najstarszym samodzielnym branżowym periodykiem technicznym w Polsce. W historii Gazety w sposób szczególny zapisał się inż. Stanisław Nikiel, który był redaktorem naczelnym przez 38 lat, od 1964 do 2001 roku.

STC po zmianach ustrojowych w Polsce

Działalność Stowarzyszenia Techników Cukrowników była zawsze pochodną funkcjonowania i stanu przemysłu cukrowniczego w Polsce. Przemysł ten ze względu na jego duże znaczenie dla gospodarki narodowej był zależny od

zmian jakie zachodziły w życiu politycznym i gospodarczym kraju. Wydaje się, że w 100-letniej działalności STC ta zależność najmocniej widoczna była w ostatnich 30 latach.

Po wyborach parlamentarnych w czerwcu 1989 roku nastąpiła zmiana ustroju politycznego, która przyniosła ogromne zmiany w polskim cukrownictwie. Niechęć do władzy w latach poprzednich i emocje po zmianie ustroju nasiliły dążenia do samodzielności cukrowni. Pod naciskiem grup związkowych i pracowniczych Rząd Tadeusza Mazowieckiego zdecydował o likwidacji 11 przedsiębiorstw wielozakładowych. Z dniem 1 marca 1990 roku wszystkie 78 cukrowni stały się samodzielnymi przedsiębiorstwami. Bardzo szybko pojawiły się groźne skutki tej zmiany. W sytuacji nadprodukcji cukru, bardzo wysokiego oprocentowania kredytów pojawiła się wyniszczająca konkurencja pomiędzy cukrowniami, zagrażająca całej branży.

Na polski rynek weszły koncerny zagraniczne. Już w końcu 1989 roku angielski British Sugar Overseas utworzył spółkę „joint venture” z PP. Cukrownie Toruńskie. To dało początek prywatyzacji cukrowni z udziałem kapitału zagranicznego. W 1995 Spółka Pfeifer & Langen stała się udziałowcem kapitałowym w Cukrowni Środa. Koncern Südzucker swoją obecność na polskim rynku rozpoczął w 1992 roku od wspólnego projektu inwestycyjnego z Cukrownią Cerekiew. W roku 2000 koncern Nordzucker wszedł z udziałem do cukrowni Opalenica, Szamotuły, Wschowa, Chełmża, Mełno i Krasiniec.

W sierpniu 2002 roku powstała Krajowa Spółka Cukrowa S.A. na bazie Mazowiecko-Kujawskiej Spółki Cukrowej w Toruniu, Lubelsko-Małopolskiej w Zamościu i Poznańsko-Pomorskiej w Poznaniu.

Wraz z prywatyzacją rozpoczęła się restrukturyzacja przemysłu cukrowniczego. Podstawowym działaniem w tym procesie była koncentracja produkcji cukru, a to oznaczało stopniowe wyłączenie z produkcji części cukrowni. W kampanii 2007/08 pracowało 29 cukrowni z 78 produkujących cukier w 1995 roku. Mimo tak znacznej re-

dukcji ilości zakładów produkcja cukru utrzymywała się na względnie wysokim poziomie przewyższającym konsumpcję.

Wyłączenie z produkcji 61 cukrowni przyniosło w konsekwencji ogromne zmiany w STC. Zamknięcie tych cukrowni spowodowało odejście z przemysłu około 10 tys. pracowników w tym licznej grupy członków Stowarzyszenia. Rozwiązywane były Koła Zakładowe, a ich członkowie odchodzili z STC.

Ogromne zmiany jakie zaszły w przemyśle cukrowniczym od 1990 roku związane z restrukturyzacją przemysłu, jak i zniesieniem limitów produkcji spowodowały, iż Stowarzyszenie znalazło się w zupełnie nowej sytuacji.

Mimo trudnej sytuacji, w jakiej znalazło się STC po zmianach ustrojowych Stowarzyszenie nadal prowadzi intensywną działalność szkoleniową organizując liczne kursy i konferencje. Wszystkie konferencje organizowane były przy pomocy i udziale władz przemysłu. W ostatnich latach organizowane przez STC konferencje odbywają się pod patronatem Związku Producentów Cukru przy aktywnym udziale zarządów wszystkich Spółek Cukrowych w Polsce. W związku z decyzją Zarządów Spółek Cukrowych od roku 2017 zaprzestano organizacji dwóch, dotychczas corocznych, konferencji: „Postęp techniczny w przemyśle cukrowniczym” oraz „Postęp w uprawie buraków i w gospodarce surowcowej”. Tematyka tych konferencji została włączona do programu Pokampanijnej Konferencji Techniczno-Surowcowej.

Mamy głęboką nadzieję, iż mimo obecnych trudności Stowarzyszenie będzie nadal służyło cukrownikom, pomagając im w doskonaleniu zawodowym i będzie dalej integrowało środowisko cukrownicze w Polsce i Europie. Ostatnie zmiany w funkcjonowaniu przemysłu postawiły nowe wyzwania dla przemysłu, ale również dla Stowarzyszenia. Głęboko wierzymy że dalsza dobra współpraca STC z przemysłem zaowocuje umocnieniem pozycji Polski, jako producenta cukru i pozwoli na dalszy jego rozwój, czego w setną rocznicę powstania Stowarzyszenia Techników Cukrowników życzymy wszystkim kolegom i koleżankom cukrownikom.

SYRNYKY Z BAKALIAMI

250 gram twarogu • jajko
• łyżka cukru pudru • łyżka mąki
tortowej • 2 łyżki rodzynek • 2 łyżki
migdałów siekanych • 2 łyżki oleju
rzepakowego • szczypta soli

Rodzyнки namocz w gorącej wodzie, przepłucz, odsącz na sitku, a następnie osusz na ręcznikach papierowych. Twaróg przełóż do miski i roznieć widelcem, dodaj jajko, cukier puder, szczyptę soli i mąkę. Całość wymieszaj, aż do połączenia składników, nie trzeba miksować. Do masy serowej dodaj rodzyńki i migdały, wymieszaj. Smaż na rozgrzanej patelni lekko spryskanej olejem, kładąc porcje ciasta łyżką, podobnie jak racuchy. Podawaj z konfiturą, lekko oprószone cukrem pudrem.

SERNIK UKRAIŃSKI

500 g twarogu • 100 g
rozpuszczonego masła • 3 jajka
• 100 g cukru • 200 g mąki
kukurydzianej • łyżka ekstraktu
waniliowego

Ser zmiel albo dokładnie zmiksuj. Dodaj pozostałe składniki i wymieszaj. Odstaw na 15 minut. Foremkę wysmaruj odrobiną rozpuszczonego masła, przełóż masę. Piecz przez 1 godzinę w 160 stopniach. Odstaw na 15 minut do ostygnięcia. Podawaj na ciepło z polewą czekoladową.

BUCHTY Z POWIDŁAMI

500 g mąki pszennej • 10 g drożdży suchych • 300 ml mleka • 60 g masła
• jajko • 3 łyżki cukru • 1/4 łyżeczki soli • skórka otarta z jednej cytryny
• powidła • 2 łyżki roztopionego masła • cukier puder

Przygotuj tortownicę o średnicy 25 cm, spód wyłóż papierem do pieczenia. Mąkę pszenną wymieszaj z suchymi drożdżami. Dodaj resztę składników i wyrób, pod koniec dodając roztopiony tłuszcz. Wyrób ciasto, odpowiednio długo, by było miękkie i elastyczne. Uformuj z niego kulę, włóż do oprószonej mąką miski, odstaw w ciepłe miejsce przykryte ręcznikiem kuchennym, do podwojenia objętości. Ciasto ponownie krótko

wyrób, podziel na 50 gramowe części. Z każdej części zrób kulkę, którą rozplaszcz w dłoni, na środek nałóż łyżeczkę nadzienia i skle. Układaj blisko siebie w tortownicy (powinny się stykać). Przykryj ściereczką i pozostaw w ciepłym miejscu do podwojenia objętości. Przed samym pieczeniem posmaruj roztopionym masłem. Piecz w temperaturze 180 stopni przez około 25 minut. Podawaj oprószone cukrem pudrem.

